

Platteland vitaal!
De gemeenschap centraal
in het provinciaal beleid
Advies van de SER Overijssel

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	4
2	Vraagstelling.....	7
3	Werkwijze	7
4	Aanleiding keuze voor het onderwerp platteland vitaal.....	7
5	Huidig beleid provincie Overijssel.....	8
6	Leefbaarheid op het platteland volgens de wetenschap.....	10
7	Economische vitaliteit op het platteland.....	12
8	Brede welvaart op het platteland	13
9	Thema's genoemd door leden OVKK (interviews).....	14
10	Bevindingen SER Overijssel.....	17
11	Wat adviseert SER Overijssel	20
	Bijlage 1: Factsheet Platteland kiest positie.....	23
	Bijlage 2: Verslag Startbijeenkomst Platteland Vitaal!	30
	Bijlage 3: Het Overijsselse platteland	35
	Bijlage 4: Gebiedstypering van economische activiteiten (bron: team Onderzoek en Advies, provincie Overijssel). 37	
	Bijlage 5: Pamflet Dorpsschool	40
	Bijlage 6: Subsidieprogramma LEADER.....	46

In het Jaarprogramma heeft de SER Overijssel aangekondigd in 2022 op eigen initiatief met een advies te komen over het onderwerp Platteland vitaal. Dit onderwerp staat niet los van andere onderwerpen op de adviesagenda van de SER Overijssel, zoals brede welvaart, digitalisering, sociale innovatie en de relatie tussen cultuur en creatieve sector tot de economie. Er is veel aandacht voor de ontwikkelingen op het platteland. En dat is niet ten onrechte. In Overijssel woont 40% van de inwoners op het platteland in 324 dorpen en kernen, die 94% van het aantal vierkante kilometer beslaan. 43% van de bedrijven in Overijssel bevindt zich op het platteland, deze bedrijven zorgen voor 31% van de werkgelegenheid in Overijssel.

In het recent rapport van Johan Remkes 'Wat wel kan' benoemt hij een groeiende kloof in de Nederlandse samenleving, tussen stad en platteland én tussen Randstad en regio. In dit rapport wordt benadrukt dat een respectvolle toon, inlevingsvermogen en zeggenschap nodig zijn om gezamenlijk vooruit te kunnen. Dit omdat stad en platteland elkaars begrip en respect nodig hebben om de ruimtelijke problemen in Nederland op te lossen. Een belangrijke les, geleerd in coronatijd, is dat het platteland dé verbindende schakel is voor wonen, werken en recreëren. Ook al zijn er nog zo veel tegengestelde belangen, er zit tegelijkertijd veel kracht in. In dit adviestraject zijn niet alle complexe onderwerpen betrokken, die nu rondom het buitengebied in Overijssel spelen, zoals stikstofproblematiek of ruimtelijke dilemma's. Centraal in dit advies staat de beleving en de perceptie van de inwoners van het platteland. Daar zou meer mee gedaan kunnen worden.

In dit advies is ervoor gekozen om de inwoners en gemeenschappen in de krachtige kernen in Overijssel, in het landelijk gebied, centraal te stellen. Voor deze burgers is identiteit heel belangrijk als bindmiddel, uithangbord, kompas en barricade.¹ Een discussie over dorpsidentiteit laat zich structureren aan de hand van de lokale hardware (landschap, omvang en relatieve ligging, voorzieningen) en de lokale software (mentaliteit van de bevolking, symbolen en plaatsverbondenheid). In het traject om tot dit advies te komen, is naar voren gekomen dat er veel trots is bij de gemeenschappen op het platteland. Hoewel de inwoners zich zorgen maken over de grote transities en over maatschappelijke ontwikkelingen, die hun dorpen raken, zien ze zichzelf in staat om na te denken over de eigen bijdrage tot de brede welvaart in het dorp en in de regio. De grootste wens is gezien en gerespecteerd te worden. Dit verwachten ze van de provincie Overijssel. De SER Overijssel ziet het als taak voor de provincie om, waar nodig, lokale gemeenschappen te ondersteunen om hun toekomstvisies en hun bijdrage aan de brede welvaart te realiseren.

Uit de succesvolle uitvoering van de activiteiten op het gebied van leefbaar platteland blijkt dat de provincie Overijssel veel aandacht besteedt aan verschillende aspecten van de bevordering van vitaliteit op het platteland in Overijssel. Uit de gesprekken met de experts en de vertegenwoordigers van de OVKK in verschillende kernen in Overijssel blijkt dat deze inspanningen positief ontvangen worden. De SER Overijssel vindt echter dat het onderwerp hoog op de agenda van de provincie moet blijven staan, ook na de provinciale verkiezingen in 2023. In dit adviestraject ziet de SER Overijssel veel overeenkomsten met andere lopende en afgeronde adviestrajecten, zoals brede welvaart, sociale innovatie, cultuur en creatieve sector in relatie tot economie, vrijetijdseconomie.

¹ Gert-Jan Hospers. *Een dorp is vele dorpen: lokale identiteit op het Overijsselse platteland*

Drie thema's komen naar voren als indeling voor dit advies:

1. gemeenschap vitaal!
2. ecosysteem vitaal!
3. plattelandseconomie vitaal!

Deze indeling is toegepast in de deeladviezen van de SER Overijssel. Voor alle deeladviezen geldt dat de rol van de provincie bepaald zou moeten worden in overleg met de inwoners van de afzonderlijke kernen. Er is geen blauwdruk te maken. Er is behoefte aan maatwerk en persoonlijke benadering.

Bij de aanbevelingen met betrekking tot het thema 'Gemeenschap vitaal!' roept de SER Overijssel de provincie op om voor de benadering te kiezen waarin centraal staat hoe de gemeenschappen de ontwikkelingen op het platteland ervaren. In navolging van het provinciale 4D-aanpak (zie hoofdstuk 6) ziet de SER Overijssel ruimte voor de 4P-aanpak: platteland centraal, promotie van het platteland (niet met de bril van de stad maar van het dorp), projectaanpak en 'poen' (geld is niet altijd nodig, maar kan een extra ondersteuning bieden voor de krachtige kernen om nog krachtiger te worden). De woonagenda en het behouden van cruciale voorzieningen in de kernen is van groot belang voor de leefbaarheid zoals deze gezien wordt door inwoners van de kernen zelf. De SER Overijssel constateert dat door de diverse opgaven een enorme ruimtedruk ontstaat. Om verpaupering én ondermijnende activiteiten tegen te gaan, wordt het instrument Rood voor Rood (RvR) toegepast. Een goed alternatief kan zijn, zonder dat het extra grond kost, de oppervlakte van het erf 'aan de dorpsrand' te plakken. Een andere regeling is de regeling voor Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB). Voor startende ondernemers kan dit een goede werkruimte bieden die we moeten koesteren. Wel is het hierbij nodig duidelijke criteria te stellen en kritisch te blijven op verkeersbewegingen en ondermijning, maar ook op het soort onderneming in relatie tot de omgeving.

Bij de aanbevelingen met betrekking tot 'Ecosysteem vitaal!' constateert de SER Overijssel dat voor de leefbaarheid op het platteland het van belang is om een synergie te bereiken tussen natuur en landbouw. Door de voorbereidingen van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied werkt de provincie de komende maanden de natuur- en klimaatdoelen, die het Rijk en Europa stellen, verder uit naar Overijsselse doelen. De SER Overijssel vindt dat de verbetering van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland en een perspectief voor een toekomstbestendige agrarische sector in overleg met de inwoners tot uitwerking moet komen in dit provinciale programma.

Bij de aanbevelingen met betrekking tot het thema 'Plattelandseconomie vitaal!' ziet de SER Overijssel dat binnen het Provinciaal Programma Landelijk Gebied alle opgaven bij elkaar komen, die de komende jaren de transitie vorm moeten gaan geven. Hoewel de SER Overijssel inziet dat het de bedoeling is van de provincie, is het van belang te benadrukken dat dit vooral maatwerk per gebied en samen met de boeren en de inwoners moet gebeuren. Een transitie in het landelijk gebied kan alleen slagen als het oprecht samen met de bewoners opgepakt wordt. Daarvoor is én maatwerk nodig én de ruimte om van 'landelijk gestelde normen' af te wijken. Niet alles kan overal, maar ook niet alles hoeft overal. Op de ene plek kan misschien net iets meer dan op een andere plek. Landelijke normen zijn nogal eens te gemakkelijk gestandaardiseerd en niet op maat gesneden.

In de onderstaande visualisatie zijn de adviezen van de SER Overijssel samengevat.

Platteland vitaal

Gemeenschap centraal in het provinciaal beleid

Deel-adviezen

1 Gemeenschap vitaal!

Geef extra aandacht in verschillende beleidsvraagstukken aan de gemeenschappen van het landelijk gebied in Overijssel, die in krachtige kernen (gemeenschappen) wonen en bereid zijn om blijvende inspanningen te leveren om bij te dragen aan de brede welvaart in regio's in Overijssel.

2 Ecosysteem vitaal!

In gesprek met de partners die bezig zijn met Regio Deals. Blijf aandacht houden voor de initiatieven op het platteland. Niet alle innovatie gebeurt in de steden.

3 plattelands-economie vitaal!

Zorg voor vermindering van administratieve lasten bij subsidieaanvragen voor initiatieven op het platteland. Soms kan een bezoek naar de betreffende kern een beter beeld geven dan een dik verantwoordingsrapport.

!!!
Hoofdadvisie

Stel gemeenschappen centraal in de aanpak voor het vitale platteland!

Besteed in de regionale woonagenda's extra aandacht aan de woningvoorraad in kleine kernen. Blijf in gesprek met de inwoners over hun wensen voor en hun zorgen over de beschikbare woningvoorraad (voor jongeren en ouderen).

Stimuleer het behoud van cruciale voorzieningen voor de kleine kernen, zoals scholen, dorpshuizen en openbaar vervoer.

Onderzoek mogelijkheden om in plaats van de geldende regeling 'Rood voor Rood' een regeling te ontwikkelen om aan de dorpsrand te bouwen. Stel voor de regeling voor Vrijkomende Agrarische Bebouwing duidelijke criteria.

Stimuleer dat gemeenten de dorpsraden en plaatselijke belangen op een goede manier ondersteunen. Dat gaat niet altijd vanzelfsprekend. Bied indien nodig ook ondersteuning in kennisdeling en mogelijkheden tot inhuur van expertise door onder andere gebruik te maken van koepelorganisaties (zoals OVKK).

Organiseer een kennis- en leernetwerk gericht op kleinere plattelands gemeenten. Kleine gemeenten hebben vaak te kampen met het gebrek aan capaciteit, middelen en kennis op verschillende terreinen.

In aanvulling op het instrument Dorpsschool: ondersteun initiatieven bij het zoveel mogelijk toepassen van een wetenschappelijke aanpak bij de opzet en uitvoering van projecten en bij het vastleggen en verspreiden van opgedane kennis en ervaringen t.b.v. andere initiatieven.

Ondersteun gemeenten bij de energietransitie en andere transitie in hun faciliterende rol richting de kleine kernen.

Zorg binnen het mkb-beleid voor ondersteuning van ondernemers op het platteland.

Bedenk samen met de gemeenten, dorpsraden en agrarische ondernemingen welke oplossingen er zijn binnen de landbouwtransitie die ten goede komen aan de betreffende dorpen.

Stimuleer juridische entiteiten (bijvoorbeeld coöperaties van boeren en burgers) in de gebieden waardoor ze beter in aanmerking kunnen komen voor overheids-subsidies (beheer en onderhoud van het platteland).

Advies SER Overijssel
december 2022

2 Vraagstelling

Als afbakening van dit advies is ervoor gekozen om naar de beleving van de inwoners van het platteland te kijken. In het adviestraject van de SER Overijssel wordt gekeken welke ontwikkelingen op het platteland de brede welvaart in de regio's kunnen versterken. Hoe ervaren inwoners op het Overijsselse platteland de bijdrage van de provincie om hun brede welvaart nu en voor de toekomst te bevorderen? Hoe kan de provincie zorgen voor voldoende ondersteuning van de sociale kant van de maatschappelijke opgaven in het landelijk gebied?

3 Werkwijze

Verschillende experts hebben met de adviescommissie van de SER Overijssel meegedacht: Dirk Strijker (em. Hoogleraar Plattelandsontwikkeling Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen Rijksuniversiteit Groningen), Roelof Schellingerhout (SCP; Programma Schaarste, welvaart en welbevinden), Frank van Dam (PBL; Senior wetenschappelijk onderzoeker Landelijk gebied: Platteland en landschap; buurten, wijken en dorpen; demografische krimp en vergrijzing; leefbaarheid) en Joost Pleiter (Bestuurslid MKB Nederland Regio Zwolle, portefeuille Leefomgeving).

Daarnaast zijn er telefonische interviews gehouden met een aantal leden van de Overijsselse Vereniging voor Krachtige Kernen. Deze interviews zijn gehouden met Jan Kruidenier (voorzitter dorpsraad Zenderen), Elke ten Huurne (voorzitter Stichting Belangengemeenschap Buurse), Carlo van den Kieboom (lid Platform Buurtschappen gemeente Hof van Twente), Jacolien van de Wetering (actief bij Plaatselijk Belang 's-Heerenbroek), Francisca Willems (Voorzitter Plaatselijk Belang Daarle) en Suzan Keddeman (Plaatselijk Belang Haarle).

Er is gebruik gemaakt van verschillende publicaties, bijvoorbeeld van de essaybundel 'Platteland kiest positie. Toekomstkracht van Overijssel', SER-advies 'Kansen voor het platteland' (2012) en het advies van de Raad voor Volksgezondheid & Samenleving (RVS) 'Ruimte maken voor ontmoeting. De buurt als sociale leefomgeving' (2022) en het recente rapport van Platform 31 'Leefbaarheid en veiligheid op het platteland'.

Het Team Onderzoek en Advies van de provincie Overijssel heeft analyses gemaakt van de economische structuur van het Overijsselse platteland ten opzichte van het Overijsselse stedelijk gebied. Deze analyses zijn als bijlage 4 en 5 toegevoegd.

4 Aanleiding keuze voor het onderwerp platteland vitaal

De volgende vraagstukken hebben geleid tot het oppakken van dit adviesonderwerp:

- De kracht van de hechte gemeenschappen in relatie tot woningaanbod;
- Verbinding platteland en stad;
- Verdienmodel van het platteland;
- Versnippering van het beleid door betrokkenheid van diverse overheden; een veelheid aan opgaven en weinig integraliteit in aanpak.

Voor een toekomstbestendig beleid voor de buitengebieden is het belangrijk om een balans te vinden tussen de gebruikswaarde (economische benutting), de belevingswaarde (perspectief van de inwoner van het platteland) en de toekomstwaarde (ecologische duurzaamheid) van de leefomgeving².

Juist in het landelijk gebied en in kleine kernen zijn maatschappelijke veranderingen voelbaar. De grote thema's op dit moment zoals de energietransitie en klimaatverandering, de druk op de Randstad en de krimp, vergrijzing, ontgroening op het platteland, veranderende zorg(organisatie)behoeften, het tekort aan voorzieningen en leegkomende agrarische bebouwing, hebben enorme impact op dorpen en kleine kernen. Het gaat zowel om bedreigingen als kansen. Maar bovenal gaat het om de leefbaarheid en de toekomst van gemeenschappen. In een maatschappij waarbij de burger steeds meer aan zet is, is in dorpen en kleine kernen de rol van de bewonersoverlegorganisaties van essentieel belang. Kleine plattelandsgemeenschappen zijn van oudsher goed georganiseerd in dorpsraden, dorpsbelangen enzovoorts. Deze organisaties hebben, vanuit de vier rollen – representatief, adviserend, verbindend en activerend – met name in de laatste twee rollen een toegevoegde waarde hebben. De verbindende functie is van belang voor nieuwe perspectieven. Daarbij gaat het om zowel het verbinden van bewoners, overheden en initiatieven binnen het dorp, als dorpsoverkoepelende projecten.

5 Huidig beleid provincie Overijssel

Het Fundament voor de Omgevingsvisie

De provincie Overijssel beoogt de complementariteit van bruisende steden en het vitale platteland te versterken en te combineren. Hierdoor ontstaat een ruimtelijk, cultureel, sociaal en economisch samenhangend geheel. Daarbij dient de leefbaarheid en diversiteit van het landelijk gebied behouden en versterkt te worden. Daarnaast dienen stedelijke netwerken optimaal in verbinding staan met andere netwerken. Dit wil zeggen dat grotere en kleinere steden elkaar onderling versterken en aanvullen. In het Fundament voor de Omgevingsvisie zijn de volgende kwaliteitsambities opgenomen die de koers bepalen van sturing op sociale kwaliteit :

- Overijssels 'noaberschap' koesteren: het karakteristieke Overijsselse 'noaberschap' is een belangrijke verbindende factor. Het is het 'sociaal kapitaal' van Overijssel (dit uit zich in het grote aantal vrijwilligers, lokale initiatieven voor de eigen leefomgeving en coöperaties op het gebied van duurzaamheid);
- stimuleren van culturele identiteit: lokale en regionale identiteit versterkt de verbondenheid van bewoners met elkaar en met hun omgeving(skwaliteit);
- verbinden van lokale kennis en energie met de ontwikkeling van provinciaal beleid en de uitvoering van ruimtelijke opgaven: bewoners en 'gebruikers' actief betrekken bij de ontwikkeling van provinciaal beleid en de uitvoering van ruimtelijke opgaven in hun leefomgeving versterkt de betrokkenheid en het gevoel van eigenaarschap.

Investeringsvoorstel Leefbaar Platteland

In april 2020 heeft Provinciale Staten het investeringsvoorstel Leefbaar Platteland vastgesteld. Met dit investeringsvoorstel wordt in de coalitieperiode 2020-2023 invulling gegeven aan de provinciale ambitie om een krachtig, zelfbewust en toekomstbestendig platteland in Overijssel ondersteunen en bevorderen. In deze aanpak wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- een wetenschappelijk kader Leefbaar Platteland;
- een netwerk Leefbaar Platteland;
- een stimuleringsregeling Leefbaar Platteland.

² PBL (2021). *Grote opgaven in een beperkte ruimte. Ruimtelijke keuzes voor een toekomstbestendige leefomgeving.*

Eind januari 2022 is Provinciale Staten geïnformeerd met een voortgangsbrief Leefbaar Platteland. In deze voortgangsbrief worden de volgende vorderingen gemeld:

- In de essaybundel 'Platteland kiest positie' hebben wetenschappers denkrichtingen geschetst voor het Overijsselse platteland. Één van de aanbevelingen is om te komen tot een gezamenlijke informatiepositie, zodat initiatiefnemers, ambtenaren, bestuurders en ondersteunende organisaties op de hoogte zijn van wat er speelt in een gebied, en van wat er gespeeld heeft. Dit is verder uitgewerkt in het pamflet 'Dorpsschool – Platteland kiest positie' (als bijlage 5 toegevoegd bij dit advies). Het instrument Dorpsschool wordt in het pamflet voorgesteld als werkwijze. In deze aanpak worden initiatiefnemers die trots over hun project willen vertellen, samengebracht met initiatiefnemers en overheden die inspiratie willen opdoen.
- Met de inzet van nieuwe kanalen (een podcast en een tv-serie) is gepoogd om het netwerk te benaderen én te vergroten. De uitkomsten en reacties die de provincie krijgt, zijn positief.
- 45 projecten zijn ondersteund vanuit de subsidieregeling Leefbaar Platteland, die allemaal afzonderlijk een bijdrage hebben geleverd aan de verbetering van de leefbaarheid op het Overijsselse platteland. Het ging van toekomstplannen voor verschillende dorpen tot de realisatie van nieuwe zorgfuncties in kerkelijk erfgoed en van een nieuw multifunctioneel dorps huis tot aan de herontwikkeling van vrijkomende monumentale boerderijen tot nieuwe woningen voor starters en ouderen.

Europees Programma LEADER

LEADER is een subsidieregeling die is bedoeld voor projecten gericht op het versterken van het landelijk gebied, door het behoud van de leefbaarheid van het platteland, het versterken van de sociale cohesie, en behouden/versterken van het voorzieningenniveau. In Overijssel zijn vier programma's actief: de Kracht van Salland, Noord-Overijssel, Noordoost-Twente, Zuidoost-Twente. Een korte omschrijving van het programma is als bijlage 5 opgenomen.

Provinciaal Programma Landelijk Gebied

Provincie Overijssel is aan de slag gegaan met een Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Na een verkennende fase hebben GS op 27 september 2022 akkoord gegeven om verder te gaan met de volgende stap: een 80%-versie van het PPLG. Daarvoor werkt de provincie de komende maanden de natuur- en klimaatdoelen, die het Rijk en Europa stellen, verder uit naar Overijsselse doelen. Ook staan het behoud (en bij voorkeur verbetering) van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland en een perspectief voor een toekomstbestendige agrarische sector centraal in de Overijsselse aanpak van het PPLG. Het PPLG is een omvangrijk programma met impact op de ambtelijke organisatie en op gebiedspartners als gemeenten, waterschappen en andere organisaties. Maar vooral voor bewoners en (agrarische) ondernemers van het Overijsselse platteland heeft het grote gevolgen.

Sociale kwaliteit

In de beleidsnota 'Sociale kwaliteit 2020-2024' is het beleid gericht op de sociale samenhang uiteengezet. Doel van het beleid sociale kwaliteit is *vitale inwoners, die zo lang mogelijk, én zo goed mogelijk zelfstandig kunnen leven in een samenleving waar mensen voor elkaar klaarstaan.*

De beleidsnota richt zich op een drietal speerpunten:

1. **vitaliteit, positieve gezondheid & beweging:** door lokale initiatieven te steunen helpt de provincie inwoners van Overijssel met gezond bewegen en sporten, zodat ze hun leven lang gezond en vitaal zijn. Langer gezond en vitaal betekent ook dat er meer onderlinge ontmoetingen plaatsvinden, waardoor de sociale samenhang bevorderd wordt;
2. **voorzieningen en diensten:** de provincie investeert in eigentijdse voorzieningen en diensten zoals dorpshuizen, Kulturhusen en multifunctionele accommodaties (mfa's), en draagt daarnaast ook bij aan het opvangen van de gevolgen van ontwikkelingen als bevolkingskrimp en de coronacrisis. Door te investeren in eigentijdse voorzieningen beoogt de provincie de sociale samenhang te bevorderen;
3. **maatschappelijke initiatieven & vrijwilligers:** de provincie beoogt vrijwilligers te ontzorgen, waarderen en het zelf organiserend vermogen te versterken. In het bijzonder richt de provincie zich op jonge vrijwilligers. De provincie maakt hierbij gebruik van een 4D-aanpak: durven, delen, denken, doen. Er zijn vijf 4D-makelaars die regionaal werken en initiatiefnemers kunnen ondersteunen met raad, daad, netwerk en soms (kleine) subsidies.

6 Leefbaarheid op het platteland volgens de wetenschap

Platteland

In deze paragraaf wordt een korte terugkoppeling gegeven van de input door de experts, betrokken bij dit adviestraject. Het verslag van het startoverleg, waar deze experts aan deel hebben genomen, is opgenomen als bijlage 2. Het platteland van Nederland is niet meer overwegend agrarisch. Land- en tuinbouw blijven sterk gezichtsbepalend, maar andere sectoren zijn belangrijke economische dragers geworden. Te denken valt daarbij aan industrie, handel, transport, recreatie en andere dienstverlening. Naast werk biedt het platteland woonruimte en dient het als consumptieruimte van publieke waarden als rust, ruimte en natuur en als voorraadkamer voor water, natuur en biodiversiteit. Het platteland heeft een belangrijke functie voor stedelingen die rust en ruimte zoeken.

In aanvulling op en in samenhang met de steden heeft het platteland een belangrijk aandeel in de nationale economie. De afgelopen decennia is het economische belang van de agrarische sector afgenomen en het maatschappelijke belang van natuur en water(berging) toegenomen. Het belang van recreatie is zowel economisch als maatschappelijk groter geworden. De sectorstructuur van de werkgelegenheid wijkt in de minder verstedelijkte regio's nauwelijks af van die in de verstedelijkte regio's. De ontwikkeling van agrarische samenleving naar diensteneconomie heeft zich ook op het platteland voltrokken. Ook in cultureel opzicht hebben stedelijke leefstijlen zich over het platteland verspreid. Één van de experts betrokken bij dit adviestraject geeft aan dat Nederland een heel bijzonder platteland heeft: *Het is een sterk verstedelijkt platteland, dat zeker plattelandskenmerken heeft, maar nooit verder dan een half uur rijden af ligt van een grotere plaats met alle voorzieningen en werkgelegenheid. Volgens de Europese definitie heeft Nederland dan ook helemaal geen platteland* Andere experts waren met deze stelling eens met betrekking tot de veranderende manier waarop men samenleeft. In veel dorpen en kleine kernen in het buitengebied is de hoeveelheid vrijwilligerswerk en nabuurschap niet veranderd, maar het motief erachter wel. Nu doen mensen mee aan het verenigingsleven op basis van hun eigen individuele interesses, waardoor het uiteenvalt in verzuilde pijlers. Hierdoor ontbreekt het aan lokale eenduidigheid om tot een gedeeld standpunt te komen hoe de provincie met het buitengebied wil omgaan.

Leefbaarheid en vitaliteit

De invulling van het begrip leefbaarheid (op het platteland) omvat de volgende onderdelen van het dagelijkse bestaan:

- de kwaliteit van de woonomgeving;
- de werkgelegenheid;
- het voorzieningenniveau;
- de kwaliteit van de fysieke omgeving;
- de kwaliteit van de sociale omgeving.

Sommige van deze aspecten, zoals de kwaliteit van de woonomgeving (woningvoorraad, publieke ruimte) en de kwaliteit van de sociale omgeving (veiligheid, sociale cohesie) hebben een sterk lokaal karakter; andere aspecten (werkgelegenheid, voorzieningenniveau, kwaliteit fysieke omgeving) hebben vooral een regionaal karakter. Schaal doet er toe bij het gebruik van het begrip leefbaarheid. En dat geldt ook voor het begrip vitaliteit.

Volgens de experts is vitaliteit een 'multidimensionaal' begrip:

- Sociale vitaliteit: sociale cohesie, dorpsgemeenschappen.
- Economische leefbaarheid: regionaal.
- Fysieke leefomgeving: nationale maatschappelijke opgaven en transities, die ruimtelijk zijn en ook het platteland raken.
- Functionele bereikbaarheid en voorzieningen: het proces van schaalvergroting van scholen, winkels, sportscholen e.d.

In de verschillende interpretaties van het begrip 'leefbaarheid' speelt het perspectief van de bewoner een centrale rol. Leefbaarheid wordt individueel ingevuld. Vitaliteit kan per dorp, wijk, buurt verschillen. De vitaliteit van een plek wordt beïnvloed door gestapelde problematiek van individuele inwoners : laag inkomen, geen werk, matig sociaal netwerk. Volgens experts zou de nadruk bij het onderzoeken of een bepaald gebied voldoende leefbaar en vitaal is, vooral moeten liggen op sociale aspecten, cohesie in het dorp, en niet te veel op voorzieningen. Veel onderzoek laat zien dat de aanwezigheid van voorzieningen niet de leefbaarheid dorpen bepaalt. Het verdwijnen van voorzieningen (als verandering) kan wel voor onrust zorgen. Er zijn veel vitale dorpen die weinig voorzieningen hebben. De aanwezigheid van voorzieningen heeft vooral een symbolische functie.

De inwoners van dorpen kunnen veel problemen zelf aanpakken, soms hebben ze daar overheden voor nodig en soms niet. Een goed voorbeeld van een maatschappelijk initiatief is *Stichting Pak Aan in de Achterhoek*. Elk jaar honoreert de stichting goede ideeën en ondersteunt met deskundige en persoonlijke coaching bij de realisatie en levert eventueel een financiële bijdrage . Het maatschappelijk effect daarvan is behoud van jongeren op het platteland, toename werkgelegenheid, toename startende bedrijven/evenementen/zzp-ers. De stichting heeft als doel een meer ondernemende houding te bewerkstelligen op een laagdrempelige wijze, die direct aansluit bij de bewoners. Dit is een praktische insteek, gebaseerd op de van oudsher aanwezige cultuur van samenwerken, op het platteland beter bekend als 'naoberschap'.

Bron: <https://www.anpakken.nl/over-ons/>

In het advies van RVS 'Ruimte maken voor ontmoeting' wordt benadrukt dat de plek waar we wonen van groot belang is voor gezondheid en welzijn. De omgeving van een wijk, buurt, dorp of straat maken van een huis een 'thuis'. Dat geldt in het bijzonder voor mensen in bestaansonzekerheid of met fysieke of mentale beperkingen. Voor hen vormt de thuisomgeving vaak ook hun sociale omgeving. Zo is de maximale 'rollatorafstand' zo'n 400 meter. En juist als mensen klein wonen, of geen (ruim) balkon of tuin hebben, winnen openbare ruimte en publieke plekken in de buurt aan belang.

In de inleiding werd het rapport van Johan Remkes 'Wat wel kan', waarin een groeiende kloof in de Nederlandse samenleving, tussen stad en platteland, beschreven wordt. Stad en platteland vervullen beide op hun eigen manier belangrijke functies voor wonen, recreatie en toerisme. Om vitaal te kunnen overleven heeft het platteland behoefte aan een eigen adequaat voorzieningenniveau en aan eigen werkgelegenheid. Daarnaast blijft de stad, als leverancier van centrale voorzieningen op tal van terreinen, een belangrijke centrumfunctie vervullen voor het platteland. Stad en platteland zijn zo op verschillende manieren functioneel met elkaar verbonden. Er is 'met behoud van eigenheid' sprake van een toenemende wisselwerking. Het platteland kan daarvan sterker profiteren. Nu profiteert de stad meer van deze wisselwerking dan het platteland.

7 Economische vitaliteit op het platteland

Voor de vitaliteit en de ruimtelijke kwaliteit van het platteland moet het platteland evenwichtig ruimte bieden aan de verschillende functies. Tot de essentiële basisvoorwaarden voor vitaliteit behoren³:

- een bloeiende economie;
- goede woonomstandigheden;
- een levendige en levensvatbare sociale structuur en sterke identiteit;
- een gezond functionerend ecosysteem;
- een aantrekkelijk landschap.

Voldoende bedrijvigheid is cruciaal voor de economische vitaliteit van het platteland. Economische vitaliteit is het vermogen van een gebied en zijn inwoners om structurele economische veranderingen op te vangen door uitbreiding van bestaande dan wel de creatie van nieuwe economische activiteiten. Daarvoor is het investeringsklimaat in een gebied cruciaal; dat is bepalend voor het aantrekken en vasthouden van investeringen en bedrijvigheid en voor de instandhouding en bevordering van de regionale werkgelegenheid. Daartoe zijn van belang:

- ondernemerschap;
- innovativiteit en kennis;
- netwerken (samenwerking ondernemers);
- houding lokale overheden (samenwerking in regionaal verband);
- houding werknemers;
- inbreng van burgers.

Concreet staan de plattelandsgebieden voor de opgave om bestaande bedrijvigheid te behouden en ruimte te bieden voor uitbreiding. Daarbij moet de overheid voorwaarden stellen voor de landschappelijke inpassing van bedrijvigheid en helder zijn over wanneer het nodig is grootschalige bedrijvigheid te verplaatsen naar een beter passende locatie in de regio. Een knelpunt in sommige gebieden is de vestiging van bedrijven met weinig arbeidsplaatsen per hectare. Het is alleszins

³ <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2005/kansen-platteland.pdf>

begrijpelijk dat dergelijke bedrijven hun weg zoeken op het platteland. Van gemeenten mag verwacht worden dat zij met dit soort bedrijven in regionaal verband zoeken naar een geschikte vestigingsplaats.

Betrokken ondernemerschap – in de zin van maatschappelijk (verantwoord) ondernemen met oog en respect voor samenleving en natuurlijk leefmilieu – is de drager bij uitstek voor een vitaal platteland. Ondernemerschap door betrokken burgers verhoogt de vitaliteit van het platteland. De leefbaarheid – als draagvlak voor werken, wonen en (be)leven – hangt nauw samen met de economische vitaliteit van een bepaald (landelijk) gebied en daarmee met de initiatieven die burgers en ondernemers ter plaatse willen en kunnen nemen. Kleinschalige bedrijvigheid is vaak het vliegwiel voor innovaties. Op het platteland is geen gebrek aan ondernemers en ondernemende mensen. Bovendien is de sociale cohesie over het algemeen groot; veel inwoners tonen hun betrokkenheid bij de lokale gemeenschap in het verenigingswezen, vrijwilligerswerk en nabuurschap. Het is belangrijk om bij het versterken van de vitaliteit voort te bouwen op deze twee stevige en al bestaande pijlers van het platteland: ondernemerschap en betrokken burgerschap.

8 Brede welvaart op het platteland

In het fundament van de Omgevingsvisie Overijssel is als één van de doelstellingen het volgende genoemd: *We streven naar fraaie dorpen en vitale steden met een eigen cultuur-historische identiteit, klimaatbestendig, waar natuur om de hoek is en waar kansen voor ontplooiing zijn en waar voorwaarden voor welvaart, gezondheid en welzijn voor nu en de toekomst duurzaam aanwezig zijn. Met de optelsom bieden we 'brede welvaart'.*

Brede welvaart wordt door het CBS gedefinieerd als de kwaliteit van leven van de huidige inwoners van Nederland ('hier en nu') en de mate waarin die invloed heeft op de welvaart van latere generaties ('later') en die van mensen elders in de wereld ('elders'). In essentie gaat brede welvaart over het welzijn van mensen. Naast materiële welvaart gaat het om gezondheid, onderwijs, milieu en leefomgeving, sociale cohesie, persoonlijke ontplooiing en veiligheid.

Volgens één van de betrokken experts blijkt de identiteit van een gebied een belangrijke vestigingsfactor. Mensen kiezen in toenemende mate voor een plek waar ze iets mee hebben. Het verhaal van zo'n plek is van belang; mensen kunnen dan beter wortelen en sneller lokaal actief zijn. Er ontstaat een gehechtheid aan die plek, wat het gezamenlijk vormgeven van het ommeland positief beïnvloedt.

Een signaal dat vaker afgegeven wordt in discussies over het platteland is dat op de woningmarkt zichtbaar is dat woningen vaker gekocht worden door nieuwkomers en niet door de lokale bevolking. Er vertrekken nog steeds veel jongeren naar de Randstad. Sommige vertrekken voor een opleiding en vinden daar een baan. In de praktijk is te zien dat vele van de transities in het landelijke gebied veel impact hebben op de agrarische sector. Volgens een van de geraadpleegde experts is de agrarische sector een kleine sector voor de economie, maar de transities worden als zwaarder ervaren. Vooral in kleine dorpen is impact groter en in de beleving van de inwoners moeten ze meer lasten dragen. De gronddruk is groot en de grondmobiliteit is klein. Ongeveer de helft van de boeren zien kansen en ruimte om zich aan te passen aan de nieuwe ontwikkelingen, anderen vinden het moeilijk om zich aan te passen. De opgaven worden als te complex ervaren. Ruimteclaim wordt aanzienlijk groter en er wordt snel gekeken naar de landbouwgrond.

De gemeenten kunnen met de inwoners communiceren en de provincie kan voorwaardenscheppende structuren inrichten. Gemeenten kunnen de dialoog met hun inwoners organiseren met (de financiële) steun van de provincie.

Voor de meeste mensen geldt dat de regio, als dagelijkse leefomgeving, de geografische schaal is die relevant is voor hun 'kwaliteit van leven'. Zowel woningmarkten als arbeidsmarkten functioneren immers op regionale schaal. Maar niet voor iedereen geldt deze regionale oriëntatie of actieradius. De leefbaarheid, of zo men wil de 'brede welvaart', is dus niet alleen afhankelijk van kenmerken en kwaliteiten op regionaal niveau, maar ook van die op lokaal en zelfs individueel schaalniveau. Brede welvaart is net als het begrip leefbaarheid meerdimensionaal, meerschallig, subjectief en relatief. Of het platteland 'leefbaar' is, hangt af van verschillende aspecten die door verschillende individuen uiteenlopend kunnen worden gewaardeerd. De SER Overijssel is bezig met het advies over brede welvaart. In dat advies wordt nagedacht hoe de brede welvaart op een goede manier valt te vertalen in het provinciaal beleid.

9 Thema's genoemd door leden OVKK (interviews)

Als input voor dit advies zijn zes interviews gehouden met vertegenwoordigers van belangenorganisaties in kleine kernen in Overijssel (OVKK). Hieronder worden de onderwerpen uit deze interviews toegelicht. Uit de interviews blijkt dat de blik van inwoners op leefbaarheid of brede welvaart veelzijdig is. Het gaat om fysieke, sociale en economische aspecten. De geïnterviewden schetsen een overwegend positief beeld van hun dorpen als actief, krachtig, met een sterk verenigingsleven, een grote mate van saamhorigheid. Ze benadrukken dat ze krachtige kernen zijn en lossen veel zaken zelf op. Ze geven echter aan dat ze niet altijd gezien worden door de overheden. De dorpen reageren en anticiperen op de actuele ontwikkelingen en zijn agenderend richting de gemeente. De meningen over de eigen gemeente zijn verschillend per gesprekspartner.

Woningvoorraad

Uit alle gehouden interviews met de vertegenwoordigers van OVKK komt naar voren dat de woningvoorraad een heel belangrijke rol speelt voor de leefbaarheid in het landelijk gebied. De woon- en bouwcrisis die Nederland nu in zijn greep houdt, leggen de negatieve aspecten van wonen op het platteland bloot. Vaak worden minder koopkrachtige starters genoemd, die ook op het platteland weinig kans maken om een woning te kopen.

Bij veel belangenorganisaties in kleine kernen staat het onderwerp wonen hoog op de agenda. De geringe beschikbaarheid van betaalbare woningen voor jongeren, die graag in het dorp zelfstandig willen blijven of komen wonen, en ouderen, die kleiner willen gaan wonen, lijkt één van de voornaamste bedreigingen voor de leefbaarheid in de dorpen. Kansen voor nieuwbouw zijn er maar in beperkte mate en het duurt volgens de inwoners veel te lang. Er wordt ook gesproken over het feit dat door de hoge kosten de woningen die wel beschikbaar komen vaak door nieuwkomers worden gekocht, wat ten koste kan gaan van het hechte gemeenschapsgevoel in de dorpen. Het meest ideale zou zijn dat én de dorpelingen in het dorp kunnen blijven wonen én de nieuwe bewoners kunnen instromen die aan kunnen sluiten aan het gemeenschapsleven.

Dorpsschool 'Blijven wonen in je eigen dorp'

De woningnood is niet alleen een probleem van de grote steden. Ook op het platteland is een geringe beschikbaarheid aan (betaalbare) woningen voor jongeren, die graag in het dorp zelfstandig willen blijven wonen, en ouderen, die kleiner willen gaan wonen. Ondanks de grote wens om te blijven, zoeken inwoners noodgedwongen buiten het dorp naar een passende woning. Welke manieren zijn er om toch (betaalbare) woningen in het dorp te creëren? Is Collectief Particulier Opdrachtgeverschap de oplossing? Wat zijn tips en tricks? En welke andere creatieve oplossingen zijn er nog meer?

Tijdens de Dorpsschool op donderdag 17 november 2022 in Multifunctioneel Centrum de Toekomst in Wilsum gaan de deelnemers, gedeputeerde Roy de Witte en wetenschappers in gesprek over het onderwerp 'Blijven wonen in je eigen dorp'.

Tijdens deze middag:

- delen betrokkenen bij CPO-projecten uit Wilsum en Zalk hun ervaringen in de zoektocht naar geschikte gronden, het samenwerken in CPO-groepen en meer;
- vertelt Bouwbedrijf Stamsnijder-Homan over de ontwikkeling van achttien energieneutrale starterswoningen in Bornerbroek;
- gaan deelnemers in gesprek over andere inspirerende oplossingen voor inwoners die in het eigen dorp willen blijven wonen;
- ondersteunen wetenschappers Gert-Jan Hospers, Bettina Bock en Koen Saleminck de deelnemers met scherpe inzichten.

Bron: uitnodiging Dorpsschool 'Blijven wonen in je eigen dorp' 17 november 2022

Voorzieningen

De wetenschappers die de SER Overijssel gesproken heeft in het kader van dit adviestraject, zijn van mening dat het voorzieningenniveau niet altijd belangrijk is voor de leefbaarheid in de dorpen. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat er weinig bewijs is voor een verband tussen de bereikbaarheid van voorzieningen en het welbevinden van dorpsbewoners. Uit de interviews met de vertegenwoordigers van OVKK komt een ander beeld naar voren. De vertegenwoordigers denken dat de meeste inwoners de aanwezigheid en bereikbaarheid van winkels, scholen en dorpshuizen heel belangrijk vinden. Mobiliteit speelt hier een belangrijke rol, vooral de aanwezigheid van openbaar vervoer. De meeste inwoners vinden een school en een dorpshuis cruciale voorzieningen in het dorp. De levensvatbaarheid van de school wordt vaak gerelateerd aan de woningmarkt. Om een school in stand te kunnen houden, is een goede woningmarkt voor jongeren noodzakelijk. Ook de aanwezigheid van een dorpshuis wordt als zeer belangrijk voor de leefbaarheid gezien. Enerzijds biedt het vooral ouderen een plek voor ontmoeting en gezelligheid. Anderzijds wordt het belang van een dorpshuis of een multifunctionele accommodatie gezien, omdat er meerdere sport- en cultuurverenigingen worden gehuisvest. Ook de rol van de kerken is in alle gesprekken naar voren gekomen.

Sociale cohesie, noaberschap en verenigingsleven

Het sociale aspect van leefbaarheid lijkt goed op orde in de kleine kernen in Overijssel. Uit alle gehouden interviews blijkt dat de inwoners hun dorpen als heel sociaal zien. Er zijn veel vrijwilligers. Nieuwe inwoners, worden snel betrokken bij het verenigingsleven. Hoewel trots wordt verteld over een bruisend verenigingsleven, geven de geïnterviewden aan dat zij aan het nadenken zijn hoe de dalende vrijwilligers aantallen op te vangen.

De geïnterviewden geven aan dat hun kernen steeds in ontwikkeling zijn en vaak bezig zijn om een toekomstvisie te ontwikkelen, waarin aandacht is voor de energietransitie en andere transitie die in de maatschappij spelen. De energietransitie brengt de opwekking van energie nadrukkelijk terug in het landschap. Deze ruimte is ook nodig voor andere opgaven, zoals klimaatadaptatie en duurzame landbouw. Bij deze ontwikkelingen hebben dorpsbelangenorganisaties ondersteuning nodig van bijvoorbeeld een koepelorganisatie zoals OVKK, van de gemeente of van de provincie.

Werk en inkomen, vergrijzing en economie

Werkgelegenheid en toegang tot werk zijn bepalende factoren voor de leefbaarheid van een gebied. Dorpen willen graag jongeren behouden voor een hogere economische veerkracht. In de interviews werd benadrukt dat economie ook van belang is voor de leefbaarheid in dorpen. Er is een hoge mate van ondernemerschap (klein mkb'ers en zzp'ers). Er wordt genoemd dat ondernemersverenigingen een belangrijke rol voor de leefbaarheid vervullen. Tegelijkertijd bestaan er zorgen over de economische bedrijvigheid. Als voorbeeld is genoemd dat een kleine mkb-ondernemer geen vergunning krijgt om een schuur te bouwen en naar een ander dorp moet uitwijken, waar een bedrijventerrein aanwezig is. Meerdere keren wordt het belang van de agrarische sector genoemd, maar ook de kwetsbaarheid van de agrarische ondernemers in het licht van de recente ontwikkelingen. Vaak spelen ondernemers een belangrijke aanjagende rol in het verenigingsleven, de woningmarkt en de instandhouding van voorzieningen. Hier wordt een rol van de provincie gezien om ondernemers in het landelijk gebied te ondersteunen.

De Overijsselse Vereniging Krachtige Kernen

De OVKK maakt een transitie door van een organisatie die burgerinitiatieven helpt bij de projectuitvoering naar belangenbehartiger van mensen en organisaties die zich inzetten voor de leefbaarheid op het platteland. Het programma Leefbaar Platteland van de provincie Overijssel zorgde voor een versnelling. De OVKK is een neutrale partij met een krachtig en fijnmazig netwerk in de dorpen en kernen van Overijssel met veel contacten met maatschappelijke organisaties. Samen met de provincie Overijssel gaat OVKK de karakteristieken van de dorpen en gebieden in kaart brengen. Het ledenbestand wordt uitgebreid. Naast accommodatiebesturen en Plaatselijke Belangen worden ook gemeenten en participatieraden in het Sociaal Domein uitgenodigd deel te nemen aan het OVKK-netwerk. Het versterken van netwerken op het platteland wordt zichtbaar op het online platform Samen Voor Elkaar. 'Samen Voor Elkaar' is een open netwerk voor alle doeners en denkers die hun buurt, dorp of stad socialer en leefbaarder willen maken.

Bron: <https://ovkk.nl/home>

10 Bevindingen SER Overijssel

Uit de succesvolle uitvoering van de activiteiten op het gebied van leefbaar platteland blijkt dat de provincie Overijssel veel aandacht besteedt aan verschillende aspecten van de bevordering van vitaliteit op het platteland in Overijssel. Uit de gesprekken met de experts en de vertegenwoordigers van de OVKK in verschillende kernen in Overijssel blijkt dat deze inspanningen positief ontvangen worden. De SER Overijssel vindt echter dat het onderwerp hoog op de agenda van de provincie moet blijven staan, ook na de provinciale verkiezingen in 2023. In dit adviestraject ziet de SER Overijssel veel overeenkomsten met andere lopende en afgeronde adviestrajecten, zoals brede welvaart, sociale innovatie, cultuur en creatieve sector in relatie tot economie, vrijetijdseconomie.

Drie thema's komen naar voren als indeling voor dit advies:

4. gemeenschap vitaal!
5. ecosysteem vitaal!
6. plattelandseconomie vitaal!

Deze indeling is toegepast in de deeladviezen van de SER Overijssel in hoofdstuk 11. Voor alle deeladviezen geldt dat de rol van de provincie bepaald zou moeten worden in overleg met de inwoners van de afzonderlijke kernen. Er is geen blauwdruk te maken. Er is behoefte aan maatwerk en persoonlijke benadering.

Gemeenschap vitaal!

Uit de gesprekken met de wetenschappers en inwoners in het kader van dit adviestraject is voor de SER Overijssel duidelijk geworden dat het van groot belang is dat het platteland echt gezien wordt door de overheden. De SER Overijssel roept de provincie op om voor de benadering te kiezen waarin het belangrijk is hoe de gemeenschappen de ontwikkelingen op het platteland ervaren. In navolging van het provinciale 4D-aanpak (zie hoofdstuk 6) ziet de SER Overijssel ruimte voor de 4P-aanpak: platteland centraal, promotie van het platteland (niet met de bril van de stad maar van het dorp), projectaanpak en 'poen' (geld is niet altijd nodig, maar kan een extra ondersteuning bieden voor de krachtige kernen om nog krachtiger te worden).

De woonagenda en het behouden van cruciale voorzieningen in de kernen is van groot belang voor de leefbaarheid zoals deze gezien wordt door de kernen zelf. De SER Overijssel ziet dat op het platteland in Overijssel nagedacht wordt over de toekomst van de dorpen. Het onderwerp 'woningbouw' staat daarbij hoog op ieders agenda. Het is van belang om een balans te vinden tussen het verwelkomen van nieuwe inwoners op het Overijsselse platteland en het vinden van mogelijkheden voor jongeren om zich te vestigen niet ver van de familie in eigen dorp. Vergrijzing verscherpt de verschillen tussen stad en platteland. Relatief gezien neemt het aandeel ouderen het meest toe op het platteland. Vooral krimpregio's vergrijzen snel als gevolg van de gelijktijdige ontgroening: de jongeren trekken naar de steden. Daarom is het belangrijk om in de regionale woonagenda's extra aandacht te besteden aan woningen voor jongeren op het platteland. Ook de beschikbaarheid van voorzieningen ziet de SER Overijssel als een belangrijke voorwaarde van de brede welvaart in dorpen. Bereikbaarheid (met openbaar vervoer) van voorzieningen speelt daarbij een cruciale rol.

De SER Overijssel constateert dat door de diverse opgaven een enorme ruimtedruk ontstaat. Er is grond nodig voor woningbouw, voor de natuuropgaven, maar ook voor de landbouw. Immers voor extensivering van de landbouw, voor natuur-inclusieve landbouw en het verhogen van het waterpeil in sommige gebieden is extra ruimte nodig. De kernopgave van de landbouw en de ruimte die daar voor nodig is, is de voedselproductie voor de stijgende bevolking. Deze opgave lijkt steeds meer uit het oog verloren te worden.

Om verpaupering én ondermijnende activiteiten tegen te gaan, wordt het instrument Rood voor Rood (RvR) toegepast. Een stoppende boer kan de sloop van zijn stallen financieren met de verkoop van 1 a 2 bouw kavels op zijn erf (sloopkavel). Volgens de SER Overijssel kan het tot de volgende negatieve effecten leiden;

- Qua benutting van het oppervlak (ca 1ha) met 1 a 2 woningen is de regeling voor de woningbouwopgave niet effectief.
- Het leidt tot meer verkeersbewegingen op de plattelandswegen.
- Het leidt tot spanningen tussen omliggende boeren en de burgers die er komen wonen qua mogelijke overlast.
- Het is qua prijs vaak ook alleen weggelegd voor de dikkere portemonnee.

Een goed alternatief kan zijn, zonder dat het extra grond kost, de oppervlakte van het erf 'aan de dorpsrand' te plakken, waarbij in plaats van 2 woningen op 1 ha, 25 tot 30 woningen gebouwd kunnen worden op een 1 ha, met een veel betere bereikbaarheid van het OV en het winkelbestand. Uit de meerwaarde van deze grond aan de dorpsrand kan de sloop worden gefinancierd en het betreffende erf/sloopkavel kan weer worden herbestemd worden tot agrarische cultuurgrond (woningbouw dus, zonder extra beslag op landbouwgrond). Een andere regeling is de regeling voor Vrijkomende Agrarische Bebouwing (VAB). Voor startende ondernemers kan dit een goede werkruimte bieden die we moeten koesteren. Wel is het hierbij nodig duidelijke criteria te stellen en kritisch te blijven op verkeersbewegingen en ondermijning, maar ook op het soort onderneming in relatie tot de omgeving.

De gemeente is de overheid die het dichtst bij de inwoners van het platteland staat. Veel dorpsraden en plaatselijk belangen hebben een goede relatie met de eigen gemeente. Het is echter niet vanzelfsprekend dat de ondersteuning van de gemeente op een goede manier gebeurt. In geval van moeilijkheden, die kleine kernen ervaren bij gebrekkige ondersteuning door gemeenten, zou de provincie kunnen inspringen en de gemeente aansporen om deze rol op een goede manier te vervullen of zelf deze rol op zich nemen. De inwoners van het platteland zijn immers ook de inwoners van de provincie.

Cultuur, toerisme en recreatie zijn belangrijke aspecten die voor vitaliteit op het platteland zorgen zowel voor de inwoners zelf als voor de bezoekers van de dorpen. De identiteit, trots over de eigen geschiedenis, zorg voor elkaar (noaberschap) zitten in het DNA van het platteland. De provincie kan met dit in het achterhoofd speciale aandacht aan het platteland besteden in verschillende beleidsterreinen.

Ecosysteem vitaal!

Hoewel in de afbakening van dit adviestraject is gekozen om de ruimtelijke en milieuvraagstukken niet centraal te stellen in dit advies, is het toch van belang om vanuit het perspectief van de inwoners ook hier aandacht te besteden. Voor de leefbaarheid op het platteland is het van belang om een synergie te bereiken tussen natuur en landbouw. Door de voorbereidingen van het Provinciaal Programma

Landelijk Gebied werkt de provincie de komende maanden de natuur- en klimaatdoelen, die het Rijk en Europa stellen, verder uit naar Overijsselse doelen. De SER Overijssel vindt dat de verbetering van de sociaaleconomische kwaliteit van het platteland en een perspectief voor een toekomstbestendige agrarische sector in overleg met de inwoners tot uitwerking moet komen in dit provinciale programma.

De SER Overijssel ziet mogelijkheden om bijvoorbeeld bij het opstellen van Regio Deals extra aandacht te besteden aan de innovaties op het platteland. In geval van de maatregelen gericht op de grote transities heeft de provincie een faciliterende rol, vooral als het gaat om inwonersparticipatie en kennisuitwisseling. Deze ondersteuning kan gericht worden op de gemeentelijke organisaties of op de plaatselijk belangen.

Plattelandseconomie vitaal!

De SER Overijssel vindt dat het economische belang van het platteland niet onderschat mag worden. Er zijn veel mkb-bedrijven en zzp'ers gevestigd op het platteland. Deze ondernemers zijn belangrijk, niet alleen vanuit hun economische bijdrage, maar ook vanwege hun bijdrage aan de leefbaarheid in de dorpen. Zo kan gedacht worden in termen van Daily Rural Systems naar voorbeeld van Daily Urban Systems uit de 'Kracht van Oost'. Samen met gemeenten, dorpsraden en agrarische ondernemingen kan gedacht en gewerkt worden aan mogelijke oplossingen voor de transities op het gebied van landbouw, klimaat, water, voedsel en energie. Binnen het innovatie- en mkb-beleid van de provincie zou meer aandacht kunnen komen voor de ondernemers in de Overijsselse dorpen.

Bij de ondersteuning van verschillende initiatieven kunnen provinciale subsidies extra mogelijkheden bieden aan de ontwikkeling van de toekomstvisies in de kernen. Gezien een beperkte bezetting en de moeite die verenigingen hebben om nieuwe vrijwilligers te werven, zouden de verantwoordingseisen versoepeld kunnen worden, door bijvoorbeeld creatieve manieren van verantwoording toe te staan (bijvoorbeeld een fotoverslag of een bezoek op de locatie). In de komende jaren zullen de zorg en vrijetijdseconomie een steeds grotere plek innemen in de plattelandseconomie. Als men in kansen denkt en niet in belemmeringen, is het mogelijk deze sectoren een boost te laten geven aan de leefbaarheid op het platteland.

Binnen het PPLG komen alle opgaven bij elkaar, die de komende jaren de transitie vorm moeten gaan geven. Hoewel de SER Overijssel inziet dat het de bedoeling is van de provincie, is het van belang te benadrukken dat dit vooral maatwerk per gebied en samen met de boeren en de inwoners moet gebeuren.

- Er wordt een kloof ervaren tussen stad en platteland door o.a. wantrouwen met betrekking tot hoe het platteland behandeld wordt.
- Een dergelijke transitie kan alleen slagen als het oprecht samen met de bewoners opgepakt wordt. Daarvoor is én maatwerk nodig én de ruimte om van 'landelijk gestelde normen' af te wijken. Niet alles kan overal, maar ook niet alles hoeft overal. Op de ene plek kan misschien net iets meer dan op een andere plek. Landelijke normen zijn nogal eens te gemakkelijk gestandaardiseerd en niet op maat gesneden.
- Stimuleer ook juridische entiteiten (bijvoorbeeld coöperaties van boeren en burgers) in de gebieden waardoor ze beter in aanmerking kunnen komen (á la terrein-beherende organisaties /TBO's) voor overheidssubsidies inzake 'beheer en onderhoud van het platteland'.

11 Wat adviseert SER Overijssel

Het centrale advies met betrekking tot het vitale platteland is dat de SER Overijssel vindt dat de gemeenschappen centraal gesteld moeten worden in de aanpak voor het vitale platteland. Daarnaast adviseert de SER Overijssel in het provinciale beleid aandacht te blijven houden voor de volgende aspecten:

I. Gemeenschap vitaal!

1. Geef extra aandacht in verschillende beleidsvraagstukken aan de gemeenschappen van het landelijk gebied in Overijssel, die in krachtige kernen (gemeenschappen) wonen en bereid zijn om blijvende inspanningen te leveren om bij te dragen aan de brede welvaart in regio's in Overijssel.
2. Besteed in de regionale woonagenda's extra aandacht aan de woningvoorraad in kleine kernen. Blijf in gesprek met de inwoners over hun wensen voor en hun zorgen over de beschikbare woningvoorraad (voor jongeren en ouderen).
3. Stimuleer het behoud van cruciale voorzieningen voor de kleine kernen, zoals scholen, dorpshuizen en openbaar vervoer.
4. Onderzoek mogelijkheden om in plaats van de geldende regeling 'Rood voor Rood' een regeling te ontwikkelen om aan de dorpsrand te bouwen. Stel voor de regeling voor Vrijkomende Agrarische Bebouwing duidelijke criteria.
5. Stimuleer dat gemeenten de dorpsraden en plaatselijke belangen op een goede manier ondersteunen. Dat gaat niet altijd vanzelfsprekend. Bied indien nodig ook ondersteuning in kennisdeling en mogelijkheden tot inhuur van expertise door onder andere gebruik te maken van koepelorganisaties (zoals OVKK).

II. Ecosysteem vitaal!

1. In gesprek met de partners die bezig zijn met Regio Deals. Blijf aandacht houden voor de initiatieven op het platteland. Niet alle innovatie gebeurt in de steden.
2. Organiseer een kennis- en leernetwerk gericht op kleinere plattelandse gemeenten. Kleine gemeenten hebben vaak te kampen met het gebrek aan capaciteit, middelen en kennis op verschillende terreinen. In aanvulling op het instrument Dorpsschool: ondersteun initiatieven bij het zoveel mogelijk toepassen van een wetenschappelijke aanpak bij de opzet en uitvoering van projecten en bij het vastleggen en verspreiden van opgedane kennis en ervaringen t.b.v. andere initiatieven.
3. Ondersteun gemeenten bij de energietransitie en andere transitie's in hun faciliterende rol richting de kleine kernen.

III. Plattelandseconomie vitaal!

1. Zorg voor vermindering van administratieve lasten bij subsidieaanvragen voor initiatieven op het platteland. Soms kan een bezoek naar de betreffende kern een beter beeld geven dan een dik verantwoordingsrapport.
2. Zorg binnen het mkb-beleid voor ondersteuning van ondernemers op het platteland.
3. Bedenk samen met de gemeenten, dorpsraden en agrarische ondernemingen oplossingen binnen de landbouwtransitie die ten goede komen aan de betreffende dorpen. Daarvoor is maatwerk nodig én de ruimte om van landelijk gestelde normen af te kunnen wijken.
4. Stimuleer juridische entiteiten (bijvoorbeeld coöperaties van boeren en burgers) in de gebieden waardoor ze beter in aanmerking kunnen komen voor overheidssubsidies (beheer en onderhoud van het platteland).

Bijlagen bij advies
Platteland vitaal!

De gemeenschap centraal in het provinciaal beleid

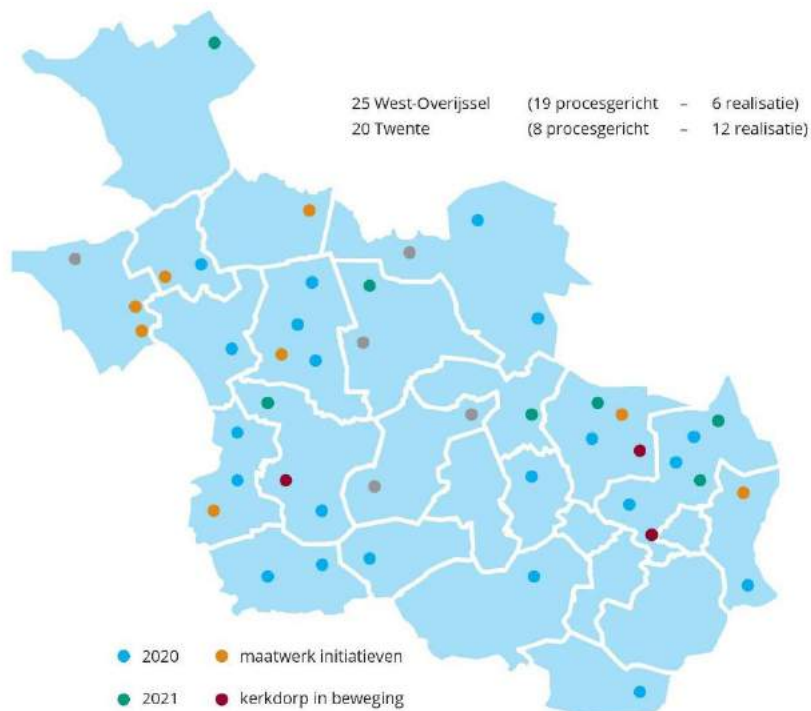

Platteland kiest Positie

Factsheet Leefbaar Platteland

2020-initiatieven

- De Kracht van Salland | integrale gebiedsvisie | Heeten -Deventer
- Kulturhus Dijkerhoek | Realisatie toekomstbestendig kulturhus | Rijssen-Holten
- Plaatselijke belang Lettele | Dorpsplan Lettele | Lettele -Deventer
- Museumboerderij Wendezoete | toekomstplan en businesscase | Hof van Twente
- Dorpsraad Saasveld | MFC sport/cultuur voor jong en oud | Dinkelland
- Ondernemer M. Bergsma | Restauratie en herbestemmen pastorie | Overdinkel -Losser
- Ouderenzorg Wijthmen | Herijking dorpsplan | Wijthmen - Zwolle
- Stichting Joris bezorgt | Haalbaarheidsonderzoek Herenboerderij | Dalfsen
- Belangengemeenschap Buurse | Toekomstbestendig maatschappelijk vastgoed | Haaksbergen
- Plaatselijk belang Hoonhorst | Kloppend dorpshart | Hoonhorst - Dalfsen
- Bronsvast projecten | Erve Molenhoeve | Deventer
- Gemeente Olst-Wijhe | Toekomstbestendig Olst-Wijhe
- Buurtschapsraad Agelo | Structuurvisie | Dinkelland
- Plaatselijk belang Slagharen | Dorpsplan | Hardenberg
- Plaatselijk belang Aadorp | Gebiedsontwikkeling | Almelo
- Dorpsraad Fleringen | Dorpsplan Fleringen | Tubbergen
- Amanshoeve | Belevingspark en huiskamer Agelo | Dinkelland
- Bibliotheek Dalfsen | Versterken en verbreden infopunten | Dalfsen
- Stichting Klooster Sibculo | Revitalisatie kloosterterrein | Hardenberg
- Gemeente Zwartewaterland | toekomstplan Van Stolkpark | Hasselt
- Buren aan de IJssel | Dorpsplan Herxen | Herxen

2021-initiatieven

- Herontwikkeling Thijplein - Rossum
- Multifunctionele accommodatie - Manderveen
- Ontmoetingsruimte De Pollen - West-Geesteren
- Herbestemming pastorie - Lattrop
- Dorpshuis 2.0 - Eesveen
- Dorpskamer - Lierderholthuis
- Spel- en ontmoetingspark - Ommermars

Maatwerk initiatieven 2021-2022

- Hoonhorst | voorzieningen
- Zalk | voorzieningen
- IJhorst | toekomstplan
- 's-Heerenbroek | toekomstplan
- IJsseldelta | onderzoek
- Springendal en Dal van de Mosbeek | leefbaarheid & gebiedsperspectief
- Erve Austie Beuningen | gebiedsperspectief & grondbeleid
- Boskamp | i.s.m. Wonen | Toekomstplan

Initiatieven 2021-2022

We zijn in gesprek (zogenoemde potlood-initiatieven) met Haarle, Kampereiland, Daarle, Dedemsvaart en Vilsteren. Daarnaast verkennen we een project i.s.m. met Mobiliteit: Dorpspakketpunten.

Crossover regeling 'Kerkdorp in beweging'

In samenwerking met Sociale Kwaliteit en Cultuur

- Broekland | Heilige Marcellinus kerk
- Deurningen | Heilige Plechelmuskerk
- Reutum | H.H. Simon en Judas kerk

Algemeen

De provincie Overijssel is trots op het platteland en wil de kwaliteit ervan in stand houden én versterken. Bewoners en ondernemers kennen als geen ander de uitdagingen en kansen op het platteland. De provincie moedigt daarom ook aan om na te denken over hoe ze ook in de toekomst prettig kunnen blijven wonen en werken. Het platteland kiest dus positie. Dit komt samen in het programma Leefbaar Platteland. Dit programma verbindt inzichten uit de wetenschap aan lokale ambities, versterkt netwerken en ondersteunt lokale initiatieven met subsidie.

Het investeringsprogramma Leefbaar Platteland is volop op stoom. Inmiddels zijn er twee tranches van de subsidieregeling opengesteld, waar ruim 45 lokale initiatieven gebruik van maken. In 2022 volgt het laatste volledige uitvoeringsjaar voordat er weer nieuwe provinciale verkiezingen zijn. Het team Leefbaar Platteland volgde de strategie van 'breed de behoefte peilen en faciliteren' in 2020 en 2021 naar nu 'heel gericht wat grotere lokale initiatieven ondersteunen' die bijdragen aan de ambities van de provincie op het gebied van wonen, voorzieningen en gebiedsperspectieven op het platteland.

Cijfers en feiten platteland

- 40% van de inwoners van Overijssel woont op het platteland
- 324 dorpen en kernen in Overijssel
- 94% van het aantal km² in Overijssel is platteland
- 43% van de bedrijven in Overijssel bevinden zich op het platteland
- 31% van de werkgelegenheid is op het platteland

Financieel

regelingen Leefbaar Platteland

Totaaloverzicht lokale initiatieven 2020-2021

25 West-Overijssel	(19 procesgericht - 6 realisatie)
20 Twente	(8 procesgericht - 12 realisatie)

2020

2020 Tranche 1 budget € 750.000,-
Resultaat 21 beschikte lokale initiatieven

2021

2021 Tranche 2 budget €1.000.000,- waarvan €700.000,- in regeling
Resultaat: 7 beschikte lokale initiatieven
Resultaat: 8 maatwerk ondersteuningen

Crossover regeling 'Kerkdorp in beweging'

Resultaat: 3 gehonoreerde initiatieven

2022

2022 Tranche 3 budget € 1.250.000,-, gesplitst in regeling en maatwerk budget

Advies en begeleiding wetenschappelijk kader

• Wetenschappelijk essay: Toekomstkracht Leefbaar Platteland	gereed
• Dorpendatabase: situatie van dorpen in kaart
door Gert Jan Hospers	verwacht september 2022
• Visie Platteland 2040 (Bettina Bock)	verwacht oktober 2022
• Routekaart informatiepositie:
hoe vertrekken overheid en lokale initiatieven
vanuit dezelfde informatiepositie (Koen Salemink)	verwacht juni 2022
• Columns Gert Jan Hospers	doorlopend 2021-2022
• Pamflet Dorpsschool/ Platteland kiest positie (Koen Salemink)	gereed
• Podcastserie Platteland kiest positie met tips van lokale
initiatiefnemers	
- OVKK (in opdracht van provincie Overijssel) – belangenbehartiger van Overijsselse platteland
 - Hands-on begeleiding vanuit team Leefbaar Platteland

Netwerk Leefbaar Platteland

Ingezette middelen 2020-2021

- Netwerkdiner start
- Online talkshow
- Presentatie op landelijke Dorpenfestival (BZK)
- Bijeenkomsten netwerk
- Zomercolleges wetenschappers
- Tafelgast (digitale) Landelijke LEADER- dag
- Dorpsschool
- Bestuurlijke en ambtelijke bijeenkomsten 'Platteland kiest positie paper'

Verwachte middelen

- Dorpsscholen | Wetenschappelijk en praktisch inspiratiemoment voor lokale initiatieven
1x pilot in 2021 | 5 x in 2022
- Overijsselse P10 | Platteland kiest positie paper | lobby gemeenteraadsverkiezingen
- PlattelandsParlement ism LVKK | 14 mei 2022 in Dalfsen

5

- Netwerk lokale initiatieven ism OVKK | bijeenkomsten en gesprek rondom aflevering Plattelandologisch Instituut: Noaberschap
- Werkbezoeken gedeputeerde | doorlopend
- Werkbezoek PS-leden | najaar 2022
- LEADER
- Netwerkdiner najaar 2022

Partners

- OVKK
- Plattelandsbeweging
De Plattelandsbeweging is een samenwerkingsverband van Landschap Overijssel, Natuur en Milieu Overijssel, Het Oversticht en Stichting Stimuland.
- Gemeenten

Intern

- Sociale Kwaliteit
- Agro & Food
- Wonen
- Cultuur en Erfgoed
- Studio Vers Bestuur
- Gebiedsgerichte Aanpak

Zichtbaarheid (2021-2022)

Plattelandsologisch Instituut | aflevering Noaberschap | gereed

Het platteland van Overijssel staat voor enorme uitdagingen. Hoe houd je het leefbaar voor iedereen? In Het Plattelandologisch Instituut, een no-nonsens om-de-tafelgesprek op een laag-drempelige locatie ergens 'in the middle of nowhere', is iedereen welkom om bij te dragen aan het debat over de toekomst van het platteland. Want uiteindelijk moet je het toch met elkaar oplossen, op het platteland. Het Plattelandologisch Insituut is een nieuw begrip, een creatief idee ism de bekende Overijsselse journalist / documentairemaker Geertjan Lassche.

[Kijk hier](#)

Maand van Platteland | november 2021

November 2021 was de maand van het platteland. Alle teams binnen de provincie die bezig zijn met opgaven op het platteland bundelen de krachten. We profileren de provincie Overijssel als een proactieve provincie met oog voor de waarde van en opgaven voor het platteland.

Website Samenvoelbaar.nl

Dit digitale platform staat in het teken van lokale kracht. De initiatieven van Leefbaar Platteland presenteren zich op deze website.

Huis-aan-huis Magazine Jij & Platteland | november 2021

In november lanceerde de provincie een speciale editie Platteland van het huis-aan-huis-magazine Jij & Overijssel. Bij iedere Overijsselaar viel deze editie op de mat. Hierin duiden we de beweging op het platteland en tonen de goede voorbeelden op gebied van ondernemerschap, natuurbehoud, sociale kwaliteit, kringlooplandbouw en nog veel meer.

Columns Gert Jan Hospers | doorlopend 2021 - 2022

Wetenschapper Gert Jan Hospers is verbonden aan het programma Leefbaar Platteland. Hij schrijft regelmatig in opdracht een column over zijn bevindingen rondom de ontwikkelingen op het platteland en impact van de lokale kracht op die ontwikkelingen. De columns worden

gepubliceerd op social media en www.samenvoorelkaar.nl In het najaar volgt een gebundelde uitgave.

Interne dorpschool | inspiratie voor collega's provincie

In navolging van de Dorpschool voor de lokale initiatiefnemers waarin zij van elkaar leren en elkaar inspireren, organiseert het team Leefbaar Platteland ook een interne Dorpschool. Hierin nemen we onze collega's mee in de voortgang van ons programma, de raakvlakken en bieden we ze handvatten om aan te haken.

Podcast-serie | serie 1 in 2021 – serie 2 in 2022

Radiomaker Zegert van der Linde lanceerde in het najaar 2021 een podcastserie waarin de lokale initiatieven zich presenteren en elkaar inspireren. Te horen via Spotify 'Platteland kiest positie' en Apple

- #1 Duurzame dorpen Aadorp en Kracht van Salland
- #2 Lokale kracht Lettele en Herxen
- #3 Herbestemming Liederholthuis en Eesveen
- #4 Wonen Lattrop en Oude Molen
- #5 De Dorpschool
- #6 Gebiedsontwikkeling De Krim en Sibculo
- #7 Kerkdorp in beweging

In 2022 volgt een tweede serie podcasts waarin wetenschapper Gert Jan Hospers en radiomaker Zegert van der Linde samen op zoek gaan naar actuele vraagstukken op het platteland.

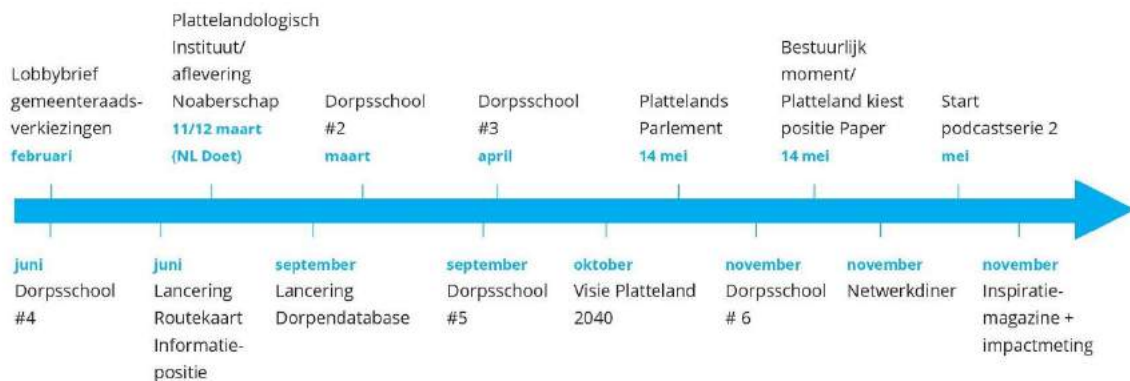
Inspiratiemagazine en impactmeting programma | november 2022

Ter afronding van het programma Leefbaar Platteland in deze coalitieperiode en ter inspiratie voor een krachtig vervolg lanceert het programma een inspiratiemagazine vol goede voorbeelden / interviews lokale initiatieven en visie vanuit de wetenschappers en bestuurders. Hierin wordt ook een impactmeting van het hele programma 2020-2023 meegenomen.

Mijlpalen

Planning 2022

2022-071

7

Bijlage 2: Verslag Startbijeenkomst Platteland Vitaal!

Startbijeenkomst Platteland Vitaal!

Datum	maandag 9 mei 2022	
Aanvang	10.30 uur	
Locatie	video-vergadering	
Deelnemers	Dirk Strijker	em. Hoogleraar Plattelandsontwikkeling Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Mansholtlerstoel voor Plattelandsontwikkeling Rijksuniversiteit Groningen
	Roelof Schellingerhout	SCP; Programma Schaarste, welvaart en welbevinden (NB: <i>input per mail gestuurd</i>)
	Frank van Dam	PBL; Senior wetenschappelijk onderzoeker Landelijk gebied: Platteland en landschap; buurten, wijken en dorpen; demografische krimp en vergrijzing; leefbaarheid
	Joost Pleiter	Bestuurslid MKB Nederland Regio Zwolle, portefeuille Leefomgeving
	Wilfred Beens	Lid SER Overijssel, adviescommissie Leefbaar Platteland
	Arjen Vels	Lid SER Overijssel, adviescommissie Leefbaar Platteland
	Ben Haarman	Adviseur SER Overijssel, adviescommissie Leefbaar Platteland
	Harry Webers	Voorzitter SER Overijssel
	Aljona Wertheim	Secretaris-directeur SER Overijssel

1. Welkom door de voorzitter en kennismaking deelnemers

De deelnemers stellen zich in een korte voorstelronde voor.

Roelof Schellingerhout heeft zich afgemeld voor de startbijeenkomst, maar heeft een notitie als input voor de bespreking opgestuurd. Deze notitie wordt toegevoegd aan dit verslag.

De voorzitter licht toe dat na een voorbespreking door de adviescommissie op 5 juni jl. een aantal aanpassingen is aangebracht in het startdocument: de titel van het adviestraject is veranderd in 'Platteland Vitaal!', de vraagstelling is aangepast. Daarnaast heeft Ben Haarman een notitie opgesteld. Deze notitie wordt tegelijkertijd met het verslag van de startbijeenkomst met de deelnemers gedeeld.

Het streven is om in her najaar 2022 het advies op te leveren. Volgend jaar vinden de provinciale verkiezingen plaats. Het is wenselijk om de input vanuit de SER Overijssel op dit onderwerp vóór de verkiezingen klaar te hebben.

2. Toelichting door Arjen Vels

Arjen Vels was de aanjager om het onderwerp 'leefbaar platteland' op de adviesagenda van de SER Overijssel te plaatsen.

Arjen Vels licht twee aspecten toe die de aanleiding vormden om te kiezen voor dit onderwerp:

1. Veel veranderingen op het platteland, o.a. de invloed van woningtekort op de leefbaarheid in buitengebieden.
2. Verdienmodel van de landbouw wordt aangetast.

Er gebeurt veel meer met betrekking tot het platteland. De adviescommissie moet echter focus aanbrengen in het adviestraject zodat het advies op korte termijn opgeleverd zou kunnen worden.

3. Reflectie door Dirk Strijker

In de reflectie van Dirk Strijker kwamen de volgende aspecten ter sprake:

- *Stedelijke opgaven:* de ontwikkelingen op het platteland kunnen gezien worden vanuit de stedelijke opgaven, (o.a. windmolens, recreatiegebieden) of vanuit het platteland zelf.
- *Landbouw:* is het wel zinvol om te focussen op de landbouw? Er zijn veel adviezen geschreven over landbouw. Het is de vraag of je daar iets mee kunt. Landbouw is niet belangrijk voor de lokale werkgelegenheid en inkomen, maar voor het landschappelijke effect. Boeren hebben een speciale positie in het dorp, maar dit komt niet door het inkomen.
- *Nieuwe verzuiling:* er is niet één dorp en niet één samenleving, maar samengesteld. De inwoners van dorpen zijn steeds vaker verdeeld in groepen: geïnteresseerd in landschap en ecologie en geïnteresseerd in sociale samenhang. De eerste groep staat los van de groep die zorg draagt voor het functioneren van een dorps huis, plaatselijke sport- of muziekverenigingen. Deze groepen worden steeds kleiner en communiceren niet met elkaar. Er dient verbinding te ontstaan tussen deze groepen. Sociaal-maatschappelijke betrokkenheid kost tijd om tot stand te komen. De verwevenheid is belangrijk.
- *Werkgelegenheid:* aanzienlijk deel van het inkomen komt niet uit lokale werkgelegenheid, maar via pendel naar grotere steden. Indien er wel nieuwe lokale werkgelegenheid ontstaat, wordt deze niet per definitie door de lokale bevolking ingevuld, omdat de arbeidsmarkt erg gespecialiseerd is. Lagere inkomens hebben lagere pendelbereidheid.

Het economische belang van landbouw moet niet overschat worden. Landbouw draagt ongeveer 1,5% bij aan het bbp. Ongeveer 15% van het inkomen op het platteland wordt verdiend door landbouw. De rest komt uit andere bronnen, zoals pendel, pensioenen e.d.

4. Reflectie door Roelof Schellingerhout (verzonden per mail)

Vraagstelling

Vraagstelling voor het advies traject vind ik goed (alleen specificeren welke maatschappelijke opgaven er precies worden bedoeld).

Vanuit SCP met name de volgende vraagstellingen interessant:

- Welke impact hebben de maatschappelijke opgaven voor het landelijk gebied op de gemeenschappen op het Overijsselse platteland?
- Is de sociale kant van de doelen, die gesteld worden in de provinciale aanpak, voldoende belicht?
- Wat kan de provincie doen om voldoende aandacht te kunnen besteden aan de sociale kant van de maatschappelijke opgaven in het landelijk gebied in Overijssel?

Maatschappelijke opgaven

SCP onderscheidt zelf 5 maatschappelijke opgaven⁴:

1. kansenongelijkheid in het onderwijs;
2. armoede en onzeker werk;
3. de arbeidsmarktpositie van mensen met een migratieachtergrond;
4. langer thuis wonen van ouderen met een zwaardere zorgbehoefte;
5. meedoen aan woningverduurzaming als bijdrage aan de energietransitie.

Deze vijf kwesties gaan over belangrijke maatschappelijke problemen voor zowel burgers als beleidsmakers, die een groot stempel drukken op het maatschappelijke en politieke debat en waarvoor goede beleidskeuzes de komende jaren nodig zijn.

Meerjarenplan SCP

Werk SCP kent een Meerjarenplan, waarin SCP zelf prioriteiten stelt (<https://www.scp.nl/over-scp/meerjarenplan>). Sinds 21 is er een nieuwe organisatie van programma's. Voor dit adviestraject ook gebruik maken van (naast het programma schaarste, welvaart en welbevinden) kennis binnen andere programma's, met name Lokaal, en de Diverse bevolking van Nederland. Binnen de visie van het SCP staat het burgerperspectief altijd centraal.

Sociale staat van Platteland

SCP had de publicatie sociale staat van het platteland⁵. Deze publicatie is er niet meer, maar regionale verschillen en verschil stad-platteland en leefbaarheid en kwaliteit van leven komen wel terug in veel andere publicaties.

Regionale verschillen

SCP onderzoek steeds meer aandacht voor lokale verschillen, zie bijvoorbeeld regionale verschillen in het sociale domein⁶.

Deze onderzoeken laten zien dat regionale verschillen voor een deel terug zijn te voeren op demografie, maar voor een deel ook niet en blijven zij onverklaard. Ook binnen een provincie (ook binnen Overijssel) kunnen er grote verschillen zijn. Niet alleen verschillen tussen gemeenten, maar ook verschillen tussen wijken binnen gemeenten. Van belang op grip te krijgen op en inzicht in deze verschillen. Randen van Nederland met name interessant.

N.B. SCP heeft sinds kort een nieuwe gemeentetypologie, waarin gemeenten op onderliggende kenmerken (en niet op regionale positie) ingedeeld kunnen worden⁷.

⁴ <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/03/10/kwesties-voor-het-kiezen>

⁵ <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2017/03/30/dorpsleven-tussen-stad-en-land>

⁶ <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/05/31/voorzieningen-in-3d>

⁷ <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/05/01/vier-typen-gemeenten>

Mantelzorg en vrijwilligerswerk

Vanuit het oogpunt van sociale cohesie ook mantelzorg en vrijwilligerswerk interessant en goed op naar te kijken⁸.

Relatie met brede welvaart

Advies en insteek heeft veel raakvlakken met een brede welvaart benadering. Wellicht goed om dit nog beter te expliciteren.

5. Reflectie door Frank van Dam

Vitaliteit is een multidimensionaal begrip:

- Sociale vitaliteit: sociale cohesie, dorpsgemeenschappen.
- Economische leefbaarheid: regionaal.
- Fysieke leefomgeving: nationale maatschappelijke opgaven, waar wij voor staan (stedelijke opgaven), dit zijn transities die ruimtelijk zijn en ook het platteland raken.
- Functionele bereikbaarheid en voorzieningen: het proces van schaalvergroting van scholen, winkels, sportscholen etc. is niet tegen te houden.

Leefbaarheid wordt individueel ingevuld. Vitaliteit kan per dorp, wijk, buurt verschillen. Vitaliteit van een plek kan door gestapelde problematiek bij individuele inwoners in problemen komen: laag inkomen, geen werk, matig sociaal netwerk.

Maatwerk is nodig:

- op individueel niveau;
- op wijk/dorp niveau (met specifieke doelgroepen zoals jongeren zonder werk);
- op gemeenschappen van dorpen.

Nadruk moet liggen op sociale aspecten, cohesie in het dorp. Niet te veel aandacht richten op voorzieningen. Veel onderzoek laat zien dat de aanwezigheid van voorzieningen niet de leefbaarheid in dorpen bepaalt. Er zijn veel vitale dorpen die weinig voorzieningen hebben. Het verdwijnen van voorzieningen (als verandering) kan voor onrust zorgen. De aanwezigheid van voorzieningen heeft vooral een symbolische functie.

Energietransitie niet als bedreiging zien maar als kans voor de gemeenschap.

6. Reflectie door Joost Pleiter

Op de woningmarkt is zichtbaar dat woningen vaker gekocht worden door nieuwkomers en niet door de lokale bevolking. Er vertrekken nog steeds veel jongere naar de Randstad. Sommige vertrekken voor een opleiding en vinden daar een baan. In de praktijk is te zien dat vele van de transities in het landelijke gebied veel impact hebben op de agrarische sector. Misschien is de agrarische sector een kleine sector voor de economie, maar de transities worden als zwaarder ervaren door de kwetsbare plekken. Vooral in kleine dorpen is impact groter en in de beleving van de inwoners moeten ze meer lasten dragen. De gronddruk is groot en de grondmobiliteit is klein. Ongeveer de helft van de boeren zien kansen en ruimte om zich aan te passen aan de nieuwe ontwikkelingen, andere helft vinden het moeilijk om zich aan te passen. De opgaven worden als te complex

⁸ <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2021/15/landbouwindicatoren-voor-overijssel-2018-2020>

ervaren. Er is meer maatwerk nodig. Ruimteclaim wordt aanzienlijk groter en er wordt snel gekeken naar de landbouwgrond.

7. Discussie

Perceptie op landbouw verandert. Er komt een nieuwe groep inwoners uit stedelijke gebieden naar het platteland. Ze verdringen lokale inwoners op de woningmarkt. Het is echter niet slecht als kinderen niet meteen in de buurt van hun ouders zich vestigen (in hetzelfde dorp), maar eerst de wereld zien. Is wonen specifiek in hetzelfde dorp essentieel? De woningmarkt moet gezien worden in regionaal perspectief. Nog niet zo lang geleden werd veel gesproken over mogelijke bevolkingskrimp. Tijdens de coronaperiode was een groei van verhuisbewegingen vanuit de Randstad naar het Oosten (door de lagere huizenprijzen en mogelijkheid op afstand te werken). Het is echter niet bekend of deze groei een tijdelijke ontwikkeling is. Bij economische crises gaan mensen vaak dichter bij de steden wonen.

De grootste groep blijft het hele leven op het platteland te wonen. Een deel van de mensen komen terug naar het platteland na hun studie en eerste baan/banen (niet noodzakelijk naar hetzelfde dorp). Ongeveer 75% blijven het hele leven op het platteland wonen. Ongeveer 25% is 'dynamisch', maar krijgt de meeste aandacht van de beleidsmakers.

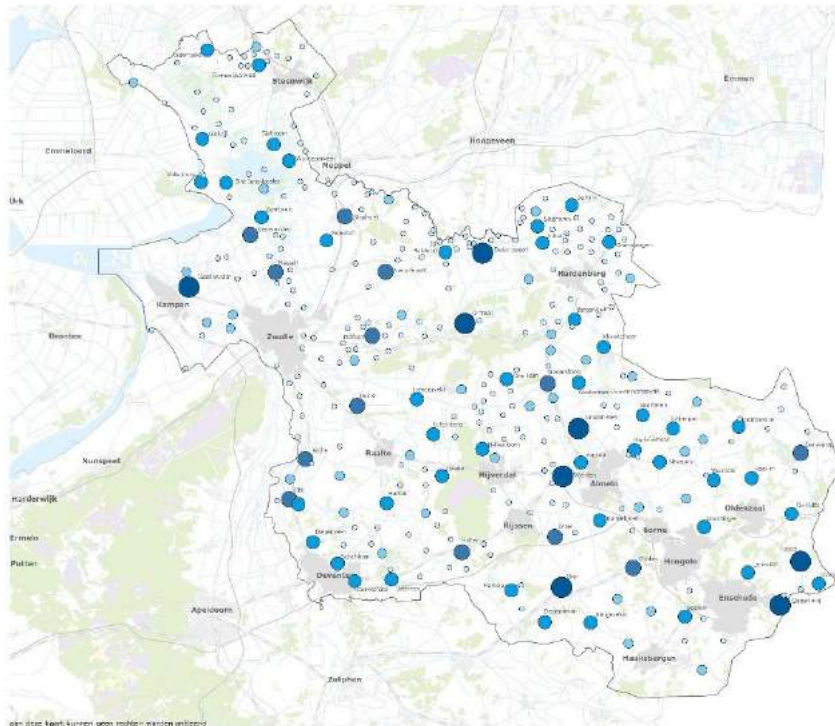
Als voorbeeld van investeringen in het platteland wordt het Nationaal programma Groningen genoemd: er is veel geld in het platteland geïnvesteerd. Investeringen in infrastructuur helpen wel maar niet de oplossing voor alle problemen rondom leefbaarheid. Als provincie kun je niet aan veel knopen draaien omdat de provincie niet in staat is om met groepen inwoners te communiceren. Dat kunnen de gemeenten beter, maar de provincie kan wel voorwaardenscheppende structuren inrichten. Gemeenten kunnen dialoog met de inwoners organiseren met de financiële steun van de provincie.

Een lastige discussie is hoe integraal de ruimteproblemen opgepakt moeten worden. 'Te integraal' maakt het voor de inwoners te complex. Als het niet integraal wordt opgepakt (bijvoorbeeld alleen aanpak stikstofprobleem), dan ontstaan er andere deelproblemen. Onze manier van leven ken werken heeft meer ruimte nodig dan er beschikbaar is. Er moeten keuzes gemaakt worden. Boeren ervaren veel impact, ze willen graag perspectief op inkomen blijven houden. Er is veel wantrouwen en negatief sentiment. Er is leiderschap voor nodig (nationaal). De schaarse grond moet hoogwaardig gebruikt worden.

Bijlage 3: Het Overijsselse platteland

Dorpen, gehuchten en buurtschappen op het Overijsselse platteland

Plaatsen met minder dan 15.000 inwoners

Legende

Plaatsen met minder dan 15.000 inwoners

Aantal inwoners

- 1 - 500
- 500 - 1.000
- 1.000 - 5.000
- 5.000 - 10.000
- 10.000 - 15.000

Plaatsen met meer dan 15.000 inwoners

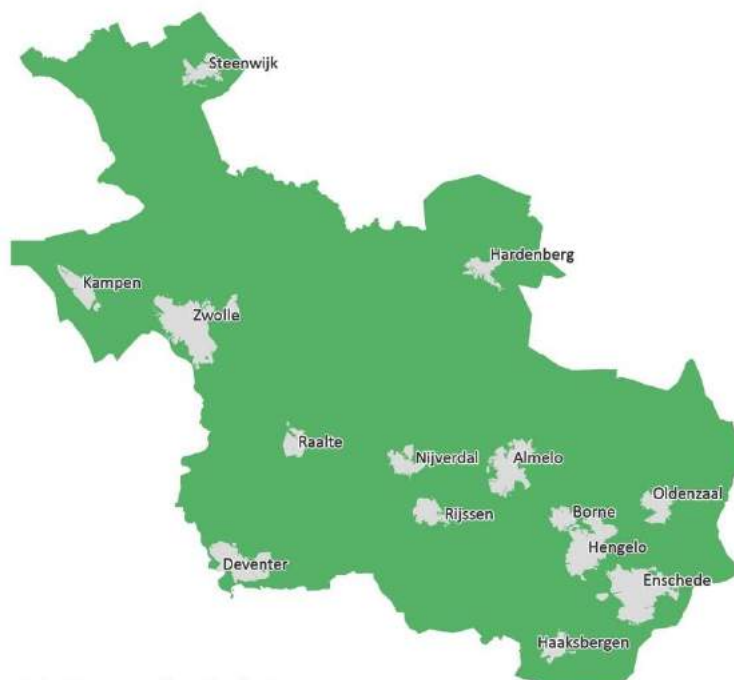
Team Data, Informatie, GIS en Innovatie

0 5 10 15 20 km

Numerik: 210118_2
Datum: 06-04-2021

provincie Overijssel

Het Overijsselse platteland

Legenda

- Platteland
- Stedelijk gebied (plaatsen > 15.000 inwoners)

Team Data, Informatie, GIS en Innovatie

0 5 10 15 20 km

Numerik: 210118_2
Datum: 06-04-2021

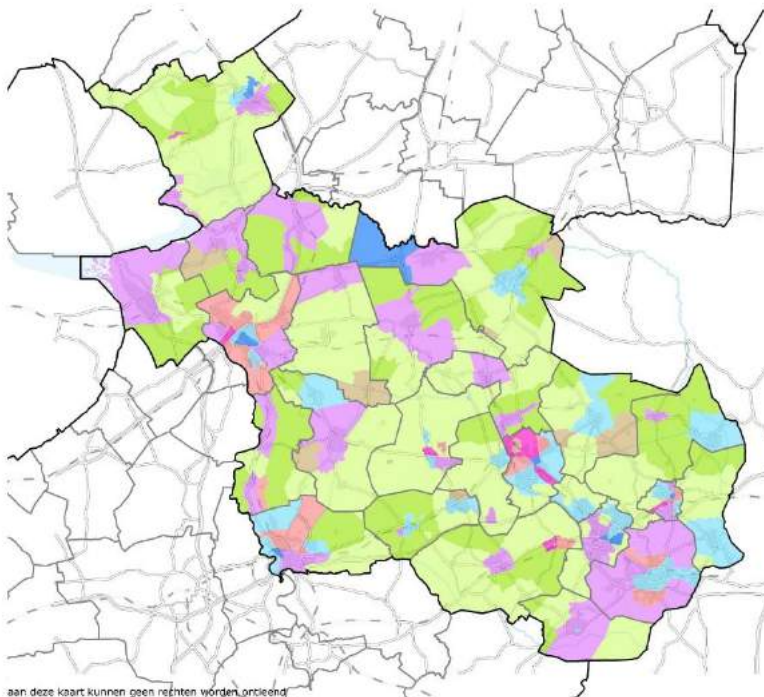
provincie Overijssel

	Platteland		Stad		Totaal Overijssel	
	N	%	N	%	N	%
Inwoners	450.391	38,9	706.040	61,1	1.156.431	100,0
Kernen	324	95,9	14	4,1	338	100,0
Km2	3198,62	93,5	222,12	6,5	3420,74	100,0
Bedrijven	46.687	43,2	61.504	56,8	108.191	100,0
Werkgelegenheid	192,560	31,2	424,474	68,8	617,034	100,0

Bron inwoners en kernen: Top10NL, 2019. Bron bedrijven en werkgelegenheid: BIRO, 2021.

Bijlage 4: Gebiedstypering van economische activiteiten (bron: team Onderzoek en Advies, provincie Overijssel)

Economische gebiedstypologie

Legenda

Gebiedstype

- Binnensteden
- Dienst-georiënteerd: dagelijks
- Dienst-georiënteerd: Onderwijs / Zorg
- Materiaal-georiënteerd
- Sterk industrieel
- Sterk bouw
- Gemengde buitengebied
- Agrarische buitengebied

Bronnen

Bedrijven en Instellingen Register Overijssel

Team Data, Informatie, GIS en Innovatie

0 5,5 11 16,5 22 km

Nummer: 220042
Datum: 25-01-2022

aan deze kaart kunnen geen rechten worden ontleend

Economische structuur van de typen:

kenmerken	Naam type	Type 1	Type 2	Type 3	Type 4	Type 5	Type 6	Type 7	Type 8	Overijssel
		Binnensteden	Dienst-georiënteerd: dagelijks	Dienst-georiënteerd: Onderwijs / Zorg	Materiaal-georiënteerd	Sterk industrieel	Sterk bouw	Gemengde Buitengebied	Agrarische Buitengebied	
Omvang	Aandeel werkgelegenheid	7,8%	22,8%	13,5%	38,1%	4,2%	2,6%	8,8%	2,2%	100%
	Aandeel inwoners	4,2%	32,9%	17,1%	27,2%	1,3%	1,4%	12,7%	3,2%	100%
	Aandeel oppervlakte	1,6%	7,8%	3,6%	18,2%	0,7%	2,8%	41,6%	23,6%	100%
Dichtheid (/km ²)	van banen	943	548	704	392	1071	171	40	18	188
	van inwoners	955	1482	1679	523	642	170	107	47	351
Sector-structuur	Landbouw	0,6%	0,9%	0,5%	1,7%	0,2%	4,6%	17,8%	40,5%	3,6%
	Winning van delfstoffen	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%	0,0%	0,0%	0,1%	0,0%	0,1%
	Industrie	2,0%	5,0%	4,2%	19,8%	47,2%	14,3%	8,0%	4,1%	12,6%
	Energieproductie en -distributie	2,1%	0,1%	1,5%	0,2%	2,3%	0,0%	0,1%	0,0%	0,4%
	Waterdistributie en -zuivering	0,0%	0,1%	0,1%	0,6%	0,5%	0,2%	0,1%	0,4%	0,5%
	Bouw	1,0%	4,4%	2,1%	8,6%	4,9%	31,6%	10,5%	9,3%	6,8%
	Groot- en detailhandel	15,2%	22,1%	12,7%	20,9%	12,9%	16,7%	18,6%	10,1%	18,7%
	Vervoer en opslag	2,4%	1,8%	2,0%	8,1%	2,7%	9,7%	3,5%	1,0%	4,6%
	Horeca	10,2%	5,0%	1,9%	2,6%	1,1%	1,7%	8,6%	8,9%	4,2%
	Informatie en communicatie	4,2%	2,2%	2,4%	2,9%	1,6%	2,0%	1,3%	1,0%	2,5%
	Financiële instellingen	2,2%	1,5%	0,5%	0,6%	4,9%	2,3%	0,5%	0,1%	1,1%
	Verhuur van en handel in onroerend goed	1,2%	1,2%	0,5%	0,6%	0,6%	0,2%	0,6%	0,5%	0,7%
	Advisering, onderzoek	10,8%	8,9%	6,7%	8,1%	4,2%	3,6%	6,5%	5,5%	7,8%
	Verhuur van roerende goederen	3,3%	3,7%	1,6%	5,6%	2,5%	5,6%	4,0%	3,4%	4,1%
	Openbaar bestuur en overheid	23,4%	6,0%	0,6%	1,9%	1,1%	0,0%	0,7%	1,2%	4,1%
	Onderwijs	5,5%	8,3%	18,8%	4,6%	4,0%	2,3%	4,3%	4,2%	7,3%
Gezondheids- en welzijnszorg	11,3%	23,2%	40,1%	10,2%	8,1%	3,4%	9,9%	5,7%	16,9%	
Cultuur, sport en recreatie	2,7%	2,7%	2,1%	1,4%	0,8%	0,5%	2,6%	1,9%	2,0%	
Overige dienstverlening	1,9%	2,9%	1,6%	1,6%	0,5%	1,2%	2,4%	2,0%	1,9%	

Binnensteden: Gebieden met een hoge concentratie van banen in hoogwaardige commerciële diensten (informatie en communicatie, financiële dienstverlening, adviesbranche), overheidsinstellingen en horeca.

Het betreft de historische binnensteden van Zwolle, Deventer, Almelo en Hengelo. De hoge dichtheid aan banen maakt dat deze gebieden als werklocaties met een instromende pendel beschouwd kunnen worden. De economische activiteiten zijn verbonden aan kennismedewerkers. Het toekennen van Balkbrug (Hardenberg) en de Bult (Steenwijk) aan dit gebiedstype komt door de aanwezigheid van een enkele specifieke vestigingen gerelateerd aan de eerder genoemde sectoren, maar gezien de kleine omvang van banen in deze gebieden zouden de gebieden ook aan een ander gebiedstype toegekend kunnen worden.

Dienst-georiënteerde gebieden: dagelijks (=gericht op burgers voor de dagelijkse boodschappen, lagere scholen, huisartsen). Het betreft gebieden waar de economische activiteiten gecombineerd zijn met een hoge inwonersdichtheid. De hoogwaardige diensten en het openbaar bestuur zijn er in een mindere mate aanwezig dan in de historische binnensteden. De concentratie aan niet-commerciële activiteiten is hier sterk: het zijn gebieden met een hoog aanbod aan scholen, zorg en sport/cultuur. De horeca is hier weinig aanwezig aangezien het gebieden zijn met een laag recreatief gehalte vergeleken met de historische binnensteden en de toeristische gebieden in het buitengebied. Dit is gecombineerd met een relatief hoog aanbod aan winkels. Het zijn gemengde gebieden die wonen en werken combineren met een hoge concentratie aan voorzieningen voor burgers. Ruimtelijk gezien betreft het wijken van grotere kernen en kernen met een verzorgend karakter.

Dienst-georiënteerde gebieden met een sterke zorg- of onderwijsprofiel. Deze gebieden zijn woonwijken waar vestigingen van een (paar) grote zorg- of onderwijsinstellingen aanwezig zijn. Ze concentreren zich rond grotere steden (Zwolle, Deventer, Almelo, Enschede). Buiten sport en recreatieve activiteiten zijn er geen andere activiteiten aanwezig in deze gebieden, hoewel het dichtstbevolkte gebiedstype is. Deze gebieden kennen een hogere banendichtheid dan de dienst-georiënteerde gebieden en zijn dus van belang voor woon-werkpendel en het aanbod van (boven)regionale onderwijs en zorgfuncties. Ze bevinden zich in het algemeen meer perifeer dan gebiedstype 2.

Materiaal-georiënteerde gebieden. Deze gebieden kennen een concentratie aan industriële-, logistieke-, bouw- of groothandelsactiviteiten en een laag aanbod aan diensten met uitzondering van adviesdiensten. Het zijn vaak gebieden rond grotere steden waar de bedrijventerreinen aanwezig zijn of kleinere kernen met een hoge concentratie aan materiaal-georiënteerde activiteiten, vaak op bedrijventerreinen. Het zijn intermediaire gebieden met een inwoners- en banendichtheid die ongeveer 50% lager ligt dan in de eerste 3 gebiedstypen, maar veel hoger dan in het buitengebied.

Industriële gebieden (sterk industrieel). Gebieden met een hoge dichtheid aan banen in de industrie, vaak gerelateerd aan de aanwezigheid van één grote vestiging (Scania in Zwolle bijvoorbeeld).

Buitengebieden met een sterke bouwsector (sterk bouw). In deze gebieden concentreert de werkgelegenheid zich voornamelijk in de bouw. Deze gebieden hebben een landelijke karakter met een lage bevolkings- en banen dichtheid en de aanwezigheid van kleine kernen of bedrijventerreinen.

Buitengebieden met een gediversifieerde activiteitenstructuur. Gebieden met een agrarisch karakter gecombineerd met materiaal-gerelateerde en toeristische activiteiten. Het zijn gebieden met kleine kernen, een lage bevolkings- en banendichtheid. Met 9% en 13% van de banen en inwoners is deze type vooral relevant vanwege het ruimtelijk belang: dit gebiedstype komt voor op 42% van de oppervlakte van de provincie.

Agrarisch en recreatief buitengebied. Buitengebieden waar de economische activiteiten zich enkel concentreren rond de landbouw- (40% van de werkgelegenheid), toerisme- en in mindere mate de bouwactiviteiten. Het zijn dunbevolkte gebieden met de laagste inwoners en banendichtheid en een afwezigheid van kleine kernen (3,2% van de inwoners en 2,2% van de werkgelegenheid). Ruimtelijk is dat anders met 24% van de provinciale oppervlakte.

Dorpsschool 'Platteland kiest positie'

Aanpak voor het delen van leerervaringen
voor een leefbaar platteland

Dr. Koen Salemink, Universitair Docent, Rijksuniversiteit Groningen

Dorpsschool 'Platteland kiest positie'

In de essaybundel 'Platteland kiest positie' hebben Bettina Bock, Gert-Jan Hospers en ik opgaven en denkrichtingen geschetst voor het Overijsselse platteland. Eén van mijn aanbevelingen was om te komen tot een gezamenlijke informatiepositie, zodat initiatiefnemers, ambtenaren, bestuurders en ondersteunende organisaties op de hoogte zijn van wat er speelt in een gebied, en van wat er gespeeld heeft. Om deze informatiepositie te creëren, is het van groot belang om met elkaar in dialoog te blijven en (leer)ervaringen te delen, zowel de goede als de minder goede. In dit advies stel ik een aanpak voor die het creëren van deze informatiepositie kan aanjagen, versnellen en (hopelijk ook) bestendigen. Deze aanpak, met als werktitel 'Dorpsschool; Platteland kiest positie', moet uiteindelijk uitmonden in een zelf-organiserend en lerend vehikel dat zorgt voor een duurzaam leereffect, over reguliere politieke horizonnen heen.

2

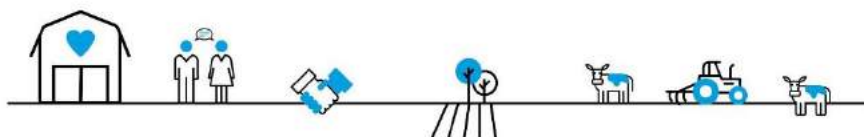
1. Waarom een nieuwe aanpak?

Het Nederlandse platteland staat voor grote sociale, economische en ruimtelijke opgaven, en dit is in Overijssel niet anders. De ene gemeenschap vergrijst, daar waar de andere gemeenschap voor de taak staat om veel nieuwkomers uit de stad te huisvesten. De schijnbaar tegengestelde belangen van landbouw en natuur moeten samenkomen, het liefst in een toekomstbestendig en duurzaam verdienmodel. Hernieuwbare energie moet op grote schaal geproduceerd worden en het platteland biedt hiervoor de ruimte, maar de ruimtelijke inpassing van windmolens, zonneparken en biomassa-installaties gaat moeizaam. Digitalisering biedt vele mogelijkheden, maar zet tegelijkertijd het klassieke voorzieningenniveau in gemeenschappen onder druk. Particuliere- en gemeenschapsgebouwen dreigen in onbruik te geraken, waarbij het de vraag is óf zich een nieuwe gebruiker meldt, en of die nieuwe gebruiker van zins is om rekening te houden met de brede welvaart van een plek. Kortom, de samenleving staat voor grote opgaven, en deze opgaven komen ruimtelijk samen op het platteland.

Ontwikkelingen op het platteland hebben nooit stil gestaan, en de komende tijd belooft zeer dynamisch te worden. Niet al deze dynamiek zal even hartelijk ontvangen worden door de plattelandsbewoners. Over het algemeen heerst er een breed besef onder plattelandsbewoners dat er de komende tijd veel van hen gevraagd zal worden. Tegelijkertijd organiseren plattelandsgemeenschappen zich en stellen ze vragen terug. 'Kunnen de grote opgaven zo ingevuld worden, zodat het ons ook bevalt?' Voor iedere lokale opgave ontvouwt zich een gebiedspecifiek samenspel; gebiedspecifiek, maar tegelijkertijd met elementen die overeenkomen met ontwikkelingen elders in de provincie.

De komende jaren is het de kunst om ruimte te laten voor lokaal verschil, zonder de gemene delers en gedeelde (leer)ervaringen uit het oog te verliezen. In oktober 2021 heb ik interviews afgenomen met Overijsselse bestuurders en werksessies geleid met ambtenaren. Daarnaast heb ik een voorlopige versie van de aanpak gepresenteerd aan een groep bestuurders in Overijssel. De verzamelde informatie sterkt mij in het idee dat er voldoende overeenkomsten zijn om over in gesprek te gaan en blijven. Toch is er ook voldoende verschil tussen gemeenten en regio's om inspiratie op te kunnen doen. Bovendien kan men in Overijssel voortbouwen op bestaande verbanden en ervaringen.

Integrale plattelandsontwikkeling heeft baat bij dialoog, afstemming en uitwisseling. De dorpsschool aanpak die ik hieronder uiteenzet, voorziet in een dialoog op twee niveaus. Ten eerste op het lokale niveau, waar belanghebbenden direct met elkaar in contact moeten blijven om samen tot oplossingen te komen. Ten tweede op het bovenlokale en interlokale niveau, waar plattelanders (initiatiefnemers, ambtenaren, bestuurders, ondernemers, ondersteunende organisaties) inspiratie op kunnen doen en van elkaar kunnen leren. Ik bespeur een grote behoefte om in elkaars keuken te kijken. Dan hoeft niet iedere initiatiefnemer het wiel opnieuw uit te vinden, terwijl ambtelijke organisaties kunnen ontdekken hoe processen meer op maat gesneden kunnen worden.

2. Dorpsschool 'Platteland kiest positie': Platform voor het delen van ervaringen

Het idee achter de Dorpsschool is betrekkelijk eenvoudig. Het werkt als een soort 'dorpeninterview', waarbij we voort kunnen bouwen op de dorpendatabase die Gert-Jan Hospers verzorgt. Door deze database kunnen we inschatten welke dorpen raakvlakken hebben, of in welke fase een dorp zit met bepaalde projecten. Initiatiefnemers of projectleiders die trots over hun project of aanpak willen vertellen, worden samengebracht met initiatiefnemers en overheden die inspiratie op willen doen. Degene die presenteert wil graag vertellen over enkele (leer)ervaringen en durft zich kwetsbaar op te stellen en stelt zich open voor commentaar. Daarnaast zijn er één of meerdere 'dorpsschoolleraren' aanwezig. Dit zijn betrokken wetenschappers en/of ervaringsdeskundigen die als supervisor van het leerproces optreden. Een supervisor let erop dat de juiste vragen gesteld worden, draagt zorg voor een veilige omgeving waarin deelnemers zich reflectief op kunnen stellen, en legt waar mogelijk bovenlokale verbanden. Idealiter kunnen 'dorpsschoolleerlingen' aan het einde van de bijeenkomst zelf formuleren wat ze geleerd hebben en hoe ze dit in hun eigen gemeenschap zouden kunnen gebruiken.

'Dorpsschooldagen' kunnen georganiseerd worden op basis van thema's, bijv. de door Bettina Bock benoemde opgaven voor het platteland. Daarnaast kan een dorpschool georganiseerd worden rondom een bepaald gremium (initiatiefnemers, ambtenaren, bestuurders). De dorpschoolorganisatie zal proberen hier zoveel mogelijk vraag-gestuurd te werk te gaan. Deze vragen kunnen zowel gehaald als gebracht worden; organisatoren gaan vragen ophalen, en zijn ook bereikbaar voor hen die zelf vragen willen agenderen.

4

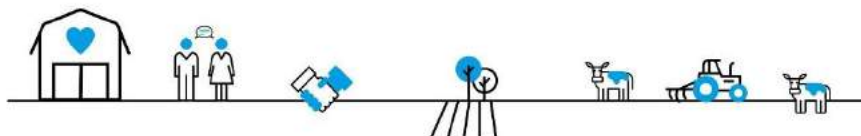
3. Rondreizende school met ambitie

De exacte invulling van de Dorpsschool aanpak moet uiteindelijk ontstaan uit de vragen die aandacht verdienen. We kunnen hiervoor voortbouwen op de dorpendatabase, de interviews met bestuurders, de werksessie met ambtenaren, het commentaar na de presentatie, en op gesprekken met initiatiefnemers in de provincie. Door rond te reizen langs verschillende dorpen in de provincie willen we de toegankelijkheid garanderen van de Dorpsschool aanpak. Door ervaringen te delen en samen te leren, kan er uiteindelijk een netwerk van geëngageerde plattelanders worden (door)ontwikkeld. Het is aan de provincie om dit netwerk te faciliteren in wat het wil bereiken. Het is vervolgens aan de betrokken wetenschappers om te ondersteunen in het vastleggen van de leerervaringen en om de grotere gemene delers te herkennen, om zo uiteindelijk te komen tot meer structurele oplossingsrichtingen.

Deze manier van (net)werken moet uiteindelijk bijdragen aan het bereiken van een gedeelde informatiepositie, waarbij een veelvoud aan plattelanders weet wat er speelt, gespeeld heeft en mogelijk nog gaat spelen. Een verbeterde informatiepositie voorkomt verrassingen in processen die weliswaar nauwkeurig doorlopen moeten worden, maar ook onder tijdsdruk staan. Uiteindelijk moeten er immers resultaten geboekt worden; resultaten die een groter algemeen belang dienen.

Een verbeterde en gedeelde informatiepositie zou een heel mooie uitkomst zijn van de 'Dorpsschool: Platteland kiest positie. Om dit te meten is het van belang om te evalueren in hoeverre betrokken aangeven nadien beter op de hoogte te zijn van ontwikkelingen die er voor hun toe doen. Een extra mooie uitkomst van de aanpak zou zijn als het uiteindelijk leidt tot een zelf-organiserend netwerk dat in staat is om nieuwe leeropgaven op te pakken, om zo te blijven leren hoe de toekomstkracht van het platteland versterkt en benut kan worden.

november 2021

**Gemeenten die aanwezig zijn geweest bij een van de
bijeenkomsten rondom het pamflet "Platteland kiest positie":**

Gemeente Zwartewaterland
Gemeente Kampen
Gemeente Hardenberg
Gemeente Deventer
Gemeente Olst-Wijhe
Gemeente Rijssen-Holten
Gemeente Zwolle
Gemeente Raalte
Gemeente Dinkelland
Gemeente Tubbergen
Gemeente Wierden
Gemeente Steenwijkerland
Gemeente Dalfsen
Gemeente Haaksbergen
Gemeente Hof van Twente
Gemeente Olst-Wijhe
Gemeente Ommen
Gemeente Staphorst
Gemeente Twenterand
Gemeente Hellendoorn
Gemeente Hengelo
Gemeente Borne

2021-629

Bijlage 6: Subsidieprogramma LEADER

LEADER subsidie 2023-2027

LEADER is een subsidieregeling die is bedoeld voor projecten gericht op het versterken van het landelijk gebied, door het behoud van de leefbaarheid van het platteland, het versterken van de sociale cohesie, en behouden/versterken van het voorzieningenniveau. In de praktijk kunnen dit maatschappelijke, culturele of recreatieve projecten zijn. De nieuwe LEADER-periode start in 2023 en loopt t/m 2027. Voor deze periode is in totaal € 73 miljoen LEADER-subsidie beschikbaar.

Het Europese Gemeenschappelijk landbouwbeleid en LEADER

De LEADER subsidieregeling maakt deel uit van het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) dat in 2023 in gewijzigde vorm wordt voortgezet. Alle lidstaten, waaronder Nederland, hebben daarvoor een Nationaal Strategisch Plan (NSP) ingediend. Het NSP is gezamenlijk opgesteld door het Rijk, de provincies en de Unie van Waterschappen.

LEADER bestaat al ruim 30 jaar. LEADER is gericht op brede plattelandsontwikkeling / ontwikkeling van het landelijk gebied. Centraal staat dat LEADER voor, door en van de burgers is. In de nieuwe periode gaat een groter deel van de GLB-middelen naar LEADER. LEADER-gebieden (Nederland telt er 29 in de nieuwe periode) gaan zich naast brede maatschappelijke doelen, gericht op het versterken van de sociale cohesie, behouden van het voorzieningenniveau en vergroten van het toeristisch/recreatieve aanbod, ook richten op klimaat, milieu, water en biodiversiteit. Deze laatstgenoemde thema's hebben namelijk een hoge prioriteit binnen het NSP.

De LEADER-werkwijze

Centraal binnen de LEADER werkwijze staat de bottom-up en programmatische aanpak met doelen die zijn vastgelegd in een Lokale Ontwikkelingsstrategie (LOS). Een representatieve groep inwoners uit het desbetreffende LEADER-gebied, genaamd de Lokale Actiegroep (LAG), bepalen in grote mate, binnen de kaders van het NSP, de inhoud van de LOS.

Projecten van inwoners, stichtingen, verenigingen of ondernemers, die aansluiten op de doelstellingen en thema's van het programma, kunnen in aanmerking komen voor subsidie vanuit LEADER. Naast de thematische aansluiting is het van belang dat wordt voldaan aan de LEADER-criteria. Naast een bottom-up werkwijze zijn samenwerking, het leren van elkaar, innovatie en een integrale gebiedsgerichte aanpak belangrijke criteria.

Wanneer een project positief wordt beoordeeld door de LAG, via een daarvoor bedoeld voorttoetstraject, dan dient de initiatiefnemer van het project allereerst LEADER-cofinanciering te regelen via de provincie of gemeente. Vervolgens wordt deze bijdrage gematched met Europese subsidie, nadat de formele LEADER-aanvraag is goedgekeurd.

De doelgroep van LEADER

LEADER is bedoeld voor initiatiefnemers van nieuwe projecten die bottom-up tot stand zijn gekomen en de leefbaarheid van het landelijk gebied versterken. In de praktijk zijn deze initiatiefnemers veelal burgers (collectieven) en non-profit organisaties die een sterke binding hebben met het gebied.

Initiatiefnemers dienen gevestigd te zijn in een LEADER-gebied. In de kaart hiernaast staan de huidige 20 LEADER-gebieden ingetekend. In de nieuwe LEADER-periode zijn er waarschijnlijk 29 LEADER-gebieden.

Voordelen voor de decentrale overheid

LEADER is interessant voor de decentrale overheid (gemeenten, waterschappen en provincies), omdat LEADER kan bijdragen aan de realisatie van beleidsdoelen die aansluiten op de LEADER-doelen en werkwijze. Bovendien is sprake van een zogenaamd multipliereffect; de subsidiebijdrage van de decentrale overheid (geoormerkt als LEADER-cofinanciering) wordt gematched met EU-middelen. Daarnaast regelt de projecteigenaar zelf de overige benodigde projectfinanciering (via een eigen bijdrage, donaties, fondsbijdrages, etc.).

Het beschikbare budget en financieel voordeel van LEADER

De LEADER-bijdrage bestaat uit een bijdrage vanuit de decentrale overheid (gemeente, provincie en/of waterschap), aangevuld met eenzelfde bijdrage vanuit de Europese Unie. Voor LEADER komt voor de periode 2023 – 2027 in totaal circa € 73 miljoen beschikbaar en naar verwachting zal dit bedrag bestaan uit 80% EU-middelen en 20% cofinanciering door de Nederlandse decentrale overheid.

De maximale hoogte van de totale LEADER-bijdrage (decentrale overheid + EU) varieert per LEADER-gebied. Doorgaans gaat het om bedragen tussen de € 100.000 en € 300.000 per project.

In 2022 werken de verschillende LEADER-gebieden in Nederland een eigen Lokale Ontwikkelingsstrategie (LOS) uit. Na goedkeuring van deze LOS-en zal naar verwachting medio 2023 de LEADER-regeling worden opengesteld voor aanvragers. Vooruitlopend kunnen initiatiefnemers van projecten voorbereidingen treffen door een projectplan uit te werken en cofinanciering voor het project te regelen (bijvoorbeeld via vermogensfondsen).

<https://www.dekrachtvansalland.nl/>

<https://www.leadernoordoosttwente.nl/>

<https://leaderzuidwesttwente.nl/>

<https://www.leadernoordoverijssel.nl/>

Auteur

SER Overijssel

Adviescommissie Platteland vitaal!:

- Arjen Vels (lid SER Overijssel werkgeversdelegatie; VNO-NCW)
- Wilfred Beens (lid SER Overijssel werknemersdelegatie; FNV)
- Ben Haarman (adviseur SER Overijssel, LTO)
- Aljona Wertheim (secretaris-directeur SER Overijssel)
- Harry Webers (voorzitter SER Overijssel)

Uitgave

SER Overijssel brengt gevraagd en ongevraagd adviezen uit aan het provinciebestuur van Overijssel over het door de provincie te voeren sociaal-economisch beleid.

Website

www.ser-overijssel.nl

Zwolle, november 2022

